

Översyn av naturgaslagen

Med en marknadsbeskrivning

Böcker och rapporter utgivna av Statens
energimyndighet kan beställas från
Energimyndighetens förlag.
Orderfax: 016-544 22 59
e-post: forlaget@stem.se

© Statens energimyndighet
Upplaga: 150 ex

ER 3:2003

ISSN 1403-1892

Förord

Enligt regleringsbrevet för budgetåret 2002 Regeringsbeslut I 21, skall Energimyndigheten följa och analysera utvecklingen på naturgasmarknaden, särskilt vad gäller strukturförändringar inom gasanvändning, gashandel och transportverksamhet samt prisutveckling på gas och transporttjänster. Myndigheten skall vid redovisningen av dessa analyser föreslå de ändringar i regelverket och andra åtgärder som kan behövas för att främja en vidareutveckling av gasmarknadsreformen så att en effektiv naturgasmarknad med reell konkurrens kan utvecklas.

Denna rapport utgör fullföljandet av detta uppdrag. I den redovisas dels en analys av fyra områden där ändringar i regelverket enligt Energimyndighetens uppfattning behövs för att främja en utveckling av naturgasmarknaden i riktning mot en väl fungerande konkurrens, dels en beskrivning av utvecklingen på den svenska naturgasmarknaden.

Översynen av naturgaslagen, som återfinns i Del 1, har sin utgångspunkt i erfarenheten som tillsynsmyndighet. Det finns bestämmelser i lagen som är mindre ändamålsenliga i förhållande till målet att uppnå en väl fungerande naturgasmarknad i Sverige. Därför föreslår myndigheten vissa ändringar i regelverket. Det är fråga om koncession för distributionsledningar, systemansvar, juridisk och funktionell åtskillnad av olika verksamhetsgrenar inom ett naturgasföretag samt transportskyldighet. Vissa bestämmelser i lagen kommer också att behöva ändras till följd av införlivandet av Europaparlamentet och rådets direktiv om ändring av direktiven 96/92/EG och 98/30/EG om gemensamma regler för den inre marknaden för el och gas, som förväntas bli beslutat nästa år, med ikraftträdande den 1 juli 2004.

I rapportens Del 2 beskrivs och analyseras utvecklingen på den svenska naturgasmarknaden med särskilt fokus på prisutvecklingen för olika kundgrupper. Rapporten redovisar prisutvecklingen för svenska kundgrupper men också utvecklingen av de svenska naturgaspriserna i jämförelse med priserna i några valda europeiska länder, Belgien, Finland, Storbritannien och Tyskland.

I rapporten används en terminologi som är mer ändamålsenlig än naturgaslagens nuvarande. Begreppet ”överföring” används här i den generella betydelse som överensstämmer med allmänt språkbruk. Med ”transport” avses alla transporttjänster för överföring av naturgas, oavsett vem som transporterar eller för vems räkning det sker. För transport av naturgas över längre sträckor under högt tryck används ”transmission” och för överföring i ett lokalt nät eller över kortare sträckor under lågt tryck, används ”distribution”. Denna terminologi

överensstämmer med gängse språkbruk i branschen. I det författningsförslag Energimyndigheten lämnar ingår definitioner av begreppen i enlighet med den i rapporten använda terminologin.

Håkan Heden
Överdirektör

Margareta Petré Axner
Handläggare

Innehåll

Del 1 Översyn av naturgaslagen	7
Sammanfattning	7
1 Koncessionsfrågor	9
1.1 Inledning	9
1.1.1 Inledande kommentar	9
1.1.2 Bakgrund.....	9
1.2 Behovet av en koncession för distribution.....	10
1.2.1 Historik	10
1.2.2 Nu gällande regler i naturgaslagen	10
1.2.3 Konsekvenser av nuvarande regler.....	11
1.2.4 Koncession för distributionsnätet för naturgas	11
1.2.5 Avgränsning av det koncessionspliktiga området	13
1.3 Energimyndighetens bedömning	14
1.3.1 Koncession för distributionsledning.....	14
1.3.2 Avgränsningen av det koncessionspliktiga området.....	16
1.3.3 Koncession för LNG-anläggning.....	17
1.3.4 Frivillig koncession.....	17
1.3.5 Handläggningen	17
1.4 Energimyndighetens förslag	17
1.4.1 Koncession för distributionsledning.....	17
2 Systemansvar	19
2.1 Inledning	19
2.2 Nuvarande ordning	20
2.2.1 Bakgrund.....	20
2.2.2 Systemansvaret i naturgaslagens förarbeten.....	20
2.2.3 Initiativ inom naturgasbranschen.....	21
2.3 Ändrade förutsättningar	21
2.3.1 Gemenskapsrättsliga krav	21
2.3.2 Förändringar på den svenska marknaden.....	22
2.4 Möjliga lösningar	23
2.4.1 Utblick	23
2.4.2 Jämförelse med elsystemet	24
2.4.3 Tänkbara alternativ	24
2.5 Energimyndighetens överväganden och förslag.....	24
3 Juridisk och funktionell åtskillnad mellan verksamhetsgrenar i naturgasföretag	26
3.1 Inledning och bakgrund	26
3.2 Föreslagna ändringar i gasmarknadsdirektivet	27
3.2.1 Krav på ”unbundling”	27

3.2.2	Konsekvenser på den svenska naturgasmarknaden	27
3.3	Energimyndighetens bedömning	28
3.3.1	Behovet av en lagändring	28
3.4	Energimyndighetens förslag	29
4	Transport och transportskyldighet	30
4.1	Inledning	30
4.2	Överföring för egen och annans räkning	30
4.2.1	Skillnad mellan transport och överföring för egen räkning	30
4.2.2	Problem till följd av definitionen av transport.....	31
4.3	Transportavtalet	31
4.3.1	Problemet	31
4.3.2	Branschgruppens förslag.....	32
4.3.3	Novas förslag	32
4.4	Energimyndighetens bedömning	32
4.4.1	Överföring för egen räkning	32
4.4.2	Transportavtalets parter	33
4.4.3	Ytterligare om bestämmelser rörande transport.....	34
4.5	Energimyndighetens förslag	34
5	Författningsförslag	35
6	Författningskommentar.....	39
Del 2	Naturgasmarknaden	45
Sammanfattning		45
7	Beskrivning av naturgasmarknaden	46
7.1	Naturgasanvändningen.....	46
7.2	Marknadsbeskrivning.....	47
7.3	Pågående och planerade utbyggnader av naturgasnätet.....	47
8	Prisutveckling på naturgas i Europa och i Sverige.....	49
8.1	Prisutveckling på naturgas i Europa	49
8.2	Prisutveckling för olika kundtyper i Sverige	50
9	Prisjämförelse för naturgas	53
9.1	Struktur och spelregler.....	53
9.2	Prisjämförelse mellan Sverige och några utvalda europeiska länder	55
10	Slutsatser om prisutvecklingen på naturgas	62
Prisutvecklingen i Sverige		62
Den relativa prisutvecklingen		62
11	Prisutveckling på transporttjänster	64

Del 1 Översyn av naturgaslagen

Sammanfattning

Denna översyn har sin utgångspunkt i en erfarenhet som tillsynsmyndighet enligt naturgaslagen. Det finns bestämmelser i lagen som är mindre ändamålsenliga i förhållande till målet att uppnå en väl fungerande naturgasmarknad i Sverige. Därför föreslår myndigheten vissa ändringar i regelverket. Vissa bestämmelser i lagen kommer också att behöva ändras till följd av införlivandet av Europaparlamentet och rådets direktiv om ändring av direktiven 96/92/EG och 98/30/EG och om gemensamma regler för den inre marknaden för el och gas, som förväntas bli beslutat nästa år, med ikraftträdande den 1 juli 2004.

Det är fyra områden i lagen som Energimyndigheten uppmärksammat. Det är frågan om koncession för det ledningsnät som är beläget nedströms från transmissionsnätet, frågan om systemansvar, frågan om juridisk och funktionell åtskillnad av olika verksamhetsgrenar inom ett naturgasföretag samt bestämmelserna om transport och transportskyldighet.

Energimyndigheten föreslår att en ny koncession för distribution av naturgas införs. Koncessionen skall avse ledningar och ledningsnät som ligger efter mät- och reglerstation, dvs. för sådana ledningar som till ett lägre tryck än på transmissionsledningarna transporterar naturgas till slutförbrukare, och ha en geografisk avgränsning bestämd i förhållande till en viss mät- och reglerstation. Nya ledningar som byggs ut från distributionsnätet behöver inte koncession. Energimyndigheten bör ges delegation att besluta om koncession för distribution av naturgas. Energimyndigheten bör även ges möjlighet att lämna bindande förhandsbesked om koncessionsplikt.

Regeringen föreslås utse den juridiska person som skall utöva systemansvaret. I fråga om juridisk, organisatorisk och beslutsfattande åtskillnad mellan verksamheten som systemansvarig och andra verksamhetsgrenar i ett naturgasföretag gäller för systemansvarig de regler som framgår av kapitlet om juridisk och funktionell åtskillnad. Lagen bör innehålla endast generella bestämmelser om systemansvaret.

En särskild utredare bör tillkallas för att föreslå närmare föreskrifter om systemansvaret och efter överläggningar med branschen föreslå regeringen vem som skall ha systemansvaret.

Energimyndigheten föreslår att den juridiska person som transporterar naturgas i transmissions- eller distributionsledning inte får bedriva handel med naturgas. Regeringen skall kunna medge undantag från lagens bestämmelser om funktionell åtskillnad enligt de möjligheter som ges i det nya el- och gasmarknadsdirektivet.

Myndigheten föreslår att undantag skall kunna beviljas för lokala distributionsföretag från kraven på åtskillnad i fråga om organisation och beslutsfattande. Den som bedriver transmissionsverksamhet får i samma juridiska person bedriva distributionsverksamhet, men för en sådan juridisk person finns särskilda regler i direktivet om åtskillnad i fråga om organisation och beslutsfattande. Bestämmelser som införlivar dessa tämligen detaljerade regler bör förläggas i förordning eller myndighetsföreskrifter.

Slutligen föreslår Energimyndigheten en ny innebörd i begreppet ”transport”, så att det omfattar alla transporttjänster. Därav följer att lagens bestämmelser om transporter, transporttariffer, etc. gäller samtliga transporttjänster. Ledningsinnehavarens skyldighet att transportera naturgas föreslås gälla till en ansluten kund.

Bestämmelsen om transporttariffernas utformning föreslås avse även inmatning till det svenska naturgassystemet.

I rapporten används en terminologi som är mer ändamålsenlig än naturgaslagens nuvarande. Begreppet ”överföring” används här i den generella betydelse som överensstämmer med allmänt språkbruk och med ”transport” avses alla transporttjänster för överföring av naturgas, oavsett vem som transporterar eller för vems räkning det sker.

För att skilja mellan de olika typerna av transporttjänster på naturgasmarknaden används den i branschen gängse terminologin, ”transmission” respektive ”distribution”. I enlighet med det ändrade språkbruket föreslår Energimyndigheten vissa ändring i lagens definitioner. Begreppet transmission introduceras och definieras därför, liksom begreppet distribution.

Ändringarna i terminologin föreslås därför att naturgaslagens nuvarande terminologi inte stämmer överens med vare sig språkbruket i branschen eller med gasmarknadsdirektivets svenska text. Även den här föreslagna terminologin avviker i viss mån från den senare, men stämmer med den engelska texten och språkbruket i naturgasbranschen.

1 Koncessionsfrågor

1.1 Inledning

Energimyndighetens förslag: En ny koncession för naturgasområde bör införas. Koncessionen skall avse ledningar och ledningsnät som ligger efter mät- och reglerstation, dvs. för sådana ledningar som till ett lägre tryck än på transmissionsledningarna transporterar naturgas regionalt och lokalt, och vara avgränsad i förhållande till en viss mät- och reglerstation. Nya ledningar som byggs inom distributionsnätet behöver inte koncession.

Energimyndigheten bör ges delegation att besluta om koncession för distributionsledning. Energimyndigheten föreslår vidare att behovet av föreskrifter om undantag från kravet på koncession skall utredas. Myndigheten bör ges möjlighet att lämna bindande förhandsbesked om koncessionsplikt.

1.1.1 Inledande kommentar

Detta kapitel ägnas koncessionsfrågor, som av olika skäl aktualiserats sedan koncessionsbestämmelserna lades in i naturgaslagen, när denna infördes. Det är först och främst frågan om det för naturgas finns behov av att införa en typ av koncession motsvarande nätkoncession för område i ellagen. Därpå följer en diskussion om formuleringen av gränsen för det koncessionspliktiga området. I övrigt berörs några andra koncessionsfrågor, såsom frivillig koncession och koncession för LNG-anläggningar.

I detta kapitel används en terminologi, som Energimyndigheten introducerar i denna rapport, som inte överensstämmer med den som används i nuvarande naturgaslag. Den överensstämmer inte heller med direktivets svenskspråkiga version. Men dessa två stämmer inte överens inbördes, och ingen av dem med det allmänna språkbruket i branschen. Detta är präglad av naturgasmarknadens internationella karaktär och överensstämmer med terminologin i gasmarknadsdirektivets engelskspråkiga version. Energimyndigheten har funnit det mest ändamålsenligt att ansluta sig till den faktiskt använda terminologin bland de närmast berörda. De olika delarna av naturgassystemet betecknas därför med orden ”transmission” respektive ”distribution”.

1.1.2 Bakgrund

När naturgaslagen infördes för att införliva naturgasmarknadsdirektivet i svensk rätt, fördes bestämmelserna om koncession för naturgasledningar, som tidigare funnits i rörledningslagen, dit. I samband med lagstiftningsarbetet diskuterades även innehållet i koncessionsbestämmelserna. Det gällde såväl frågan om gränsen för den koncessionspliktiga delen av naturgassystemet som frågan om behovet av en typ av koncession som motsvarar nätkoncession för område enligt ellagen.

Frågan om något slag av områdeskoncession för naturgasverksamhet diskuterades i förarbetena till lagen. I propositionen avslutas den med att något förslag till ändring inte framfördes eftersom den dåvarande ordningen ansågs fungera bra. Samtidigt sades att om utvecklingen skulle komma att visa att det finns behov av reglering, skulle frågan kunna behandlas på nytt. Det är Energimyndighetens uppfattning att det nu, mot bakgrund av både utvecklingen på naturgasmarknaden och de ändringar i gasmarknadsdirektivet, som ska införlivas i svensk rätt, är påkallat att ta upp frågan till ny diskussion.

1.2 Behovet av en koncession för distribution

1.2.1 Historik

I det lokala nätet, som hittills inte ansetts behöva koncession, ingår kraftvärmeverk, företag som är för små för att vara berättigade kunder, fordonsbränslestationer och enskilda hushåll. Naturgasledningar som inte omfattas av kravet på koncession därför att de uteslutande används inom hamn- eller industriområde kommer inte att diskuteras här.

Enligt rörledningslagen (1978:160), som reglerade koncessionsgivandet till naturgasledningar före naturgaslagens tillkomst 2000, var naturgasledningar som huvudsakligen tillgodosåg enskilda hushålls behov inte koncessionspliktiga. Av förarbetena (prop. 1977/78:86, s. 86) framgick att undantaget kunde gälla även för ledningar som försåg t.ex. företag med naturgas. Det fanns i rörledningslagen också ett undantag från koncessionsplikt för ledningar kortare än 20 kilometer.

Frågan om ett behov av koncession för ledningar inom ett visst område, motsvarande nätkoncession för område i ellagstiftningen, togs upp i propositionen (prop. 1999/2000:72, s. 31). Ett skäl för att inte kräva koncession för ledningar som används till distribution av naturgas var att dessa dras fram och används efterhand som distributionsbolag träffar överenskommelse med enskilda fastighetsägare om att leverera naturgas till dessa. Den omständighet att koncession inte krävs för vissa naturgasledningar innebär samtidigt att samhället inte kan vidta de sanktioner som gäller för koncessionspliktiga naturgasledningar.

1.2.2 Nu gällande regler i naturgaslagen

När naturgaslagen infördes ändrades formuleringen av avgränsningen av vilka ledningar som skall vara koncessionspliktiga. Det framgår av specialmotiveringen till 2 kap. 1 § (prop. 1999/2000:72, sid.86) att någon ändring i sak inte avsågs, men att den valda formuleringen bättre ansågs beskriva den avsedda avgränsningen, nämligen distributionsledningar med i allmänhet upp till 4 bars tryck. Inte heller med borttagandet av undantaget från koncessionsplikt för ledningar upp till 20 kilometers längd, avsågs någon ändring i sak, eftersom det motiverades med att undantaget var onödigt, därför att så korta ledningar inte existerar i det svenska naturgassystemet.

Det kan ”efter mät- och reglerstation” bli fråga om ganska långa ledningar, med relativt hög kapacitet, som troligen inte avsetts bli koncessionsfria. Ett exempel är den pågående projekteringen för en 16 bars naturgasledning från Göteborg till Stenungsund, en sträcka på över 6 mil, med 250 olika fastighetsägare. Rent teoretiskt kan ledningar med ännu större kapacitet byggas efter en mät- och reglerstation, även om överföring av gas över riktigt långa distanser måste ske under det höga tryck som finns i transmissionsledningarna före mät- och reglerstation.

1.2.3 Konsekvenser av nuvarande regler

Material har kommit in till Energimyndigheten med anledning av pågående planering av ovannämnda naturgasledning från länsstyrelsen, lantmäterimyndigheten, LRF och ledningsägarens juridiska konsult för markintrångsfrågorna, som visar att svårigheter kan uppstå då den centrala handläggningen saknas. Den främsta svårigheten är själva frånvaron av ett helhetsgrepp, då erforderliga beslut fattas i enlighet med olika regelverk och av skilda rättsliga instanser. Länsstyrelsen fattar beslut enligt miljöbalken, som kan överklagas till miljödomstol och lantmäterimyndigheten fattar beslut om ledningsrätt, som sedan kan överklagas till fastighetsdomstol. Sökanden hade i detta fall ambitionen att ingå avtal med samtliga fastighetsägare. Olika fastighetsägares ekonomiska intressen och möjligheter att förhandla sig till ersättning kan i ett projekt som det nu planerade få större inflytande över den slutliga sträckningen än de skulle få om avgörandet skett vid en koncessionsprövning, med dess övergripande perspektiv som även ser till samhällsintresset. Det finns således ett intresse hos både inblandade företag och myndigheter att hanteringen samlas på ett ställe och att bedömningar grundas på ett regelverk.

1.2.4 Koncession för distributionsnätet för naturgas

Skälen för att över huvud taget kräva koncession för vissa typer av anläggningar är flera; behovet att balansera samhällsintresset av energiförsörjning mot samhällsintresset av natur- och miljövård eller mot enskildas rätt, behovet att uppnå en från samhällssynpunkt ändamålsenlig infrastruktur och kontroll över vem som är ansvarig för verksamheten. Koncessionen innebär också ett skydd för den som driver verksamheten, bland annat genom att koncessionen ger monopol på överföring på den sträckningen eller i det området. Ett koncessionsbeslut är också prejudicerande för beslut om ledningsrätt. (Jfr 11 § ledningsrättslagen (173:114).) Detta har i praktiken lett till att Lantmäterimyndigheten ansett sig kunna bevilja förtida tillträde, dvs. tillstånd till igångsättande innan frågan har avgjorts i högre instans, då utgången har kunnat betraktas som ganska säker. Det är inte fallet vid ledningsrättsprövning i frånvaro av koncession.

Parallellledning

Med nuvarande regler finns heller inget som hindrar parallelltablering inom det koncessionsfria området, vilket innebär risk för en mindre ändamålsenlig infra-

struktur. En parallell ledningen kan byggas, precis intill en befintlig ledning av samma kapacitet om så skulle önskas, och anslutas till en mät- och reglerstation.

Ökad marknadsöppning

Med en helt öppen marknad inom några år måste det också övervägas om det inte är ett samhällsintresse att skydda de lokala distributionsföretagen genom monopol på nätverksamheten. Dessa företag har bekostat infrastrukturen och fortsatt underhåll och utbyggnad av den. Vid full marknadsöppning utan något legalt monopol för den lokala nätverksamheten, finns en risk att större naturgasföretag, med bättre finansiella resurser än de lokala energibolagen, bygger egna ledningar till de företag som idag inte är berättigade kunder, men som kan ge betydligt större intäkter än hushållskunderna. En koncession med monopol på transportverksamhet inom ett visst område skulle ge det skydd för investeringarna, som idag fås genom att kunderna inte är tillgängliga för konkurrens i försäljningsledet.

I dag är endast företag med en naturgasförbrukning (enligt avtal) överstigande 25 miljoner kubikmeter per förbrukningsställe berättigade kunder. Dessa kan köpa gasen från vilken leverantör som helst på marknaden och få den transporterad som en separat tjänst. Andra är hänvisade till att köpa gasen från den leverantör som äger den ledning till vilken anläggningen är ansluten. Från den 1 augusti 2003 kommer kunder med en förbrukning över 15 miljoner kubikmeter att bli berättigade kunder. Senast 2007 kommer alla kunder i Sverige, liksom i övriga EU, att ha möjlighet att välja sin leverantör och därmed vara tillgängliga för konkurrens. Med dagens regelverk, finns då ingen spärr mot en situation där ett flertal naturgasleverantörer bygger sina egna ledningar för att försörja sina kunder med gas. Det skulle innebära risk för en överetablering av ledningar, som skulle belasta hela kundkollektivet och möjligen, i slutändan, leda till att naturgas utgör ett alltför dyrt alternativ. Med en koncession för den lokala distributionen, skulle en sådan risk inte föreligga. Å andra sidan skulle koncessionären vara ålagd att bygga de ledningar som behövs för alla transporter, inte bara det egna företags (eller koncernsystkonets) leveranser.

Distribution System Operator – nya krav i direktivet

I Europaparlamentet och rådets direktiv om ändring av direktiven 96/92/EG och 98/30/EG om gemensamma regler för den inre marknaden för el och gas finns bestämmelser om "Distribution System Operator". Denne skall utses av statsmakterna (eller av ägarna till distributionsnäten för naturgas) för en bestämd tid och skall på ekonomiska villkor och med vederbörlig hänsyn till miljön driva, underhålla och utveckla ett säkert, tillförlitlig och effektivt system, och får inte diskriminera systemanvändare eller grupper av systemanvändare, särskilt inte till förmån för ett koncernsystkon. Vidare är den "distributionssystemansvarige" skyldig att till andra aktörer inom transportverksamhet rapportera de uppgifter som krävs för att säkerställa att transport och lagring sker på ett säkert och effektivt sätt och till övriga systemanvändare de upplysningar de behöver för ett effektivt tillträde till systemet. Det är enligt direktivet även möjligt att förse DSO med balansansvar för naturgassystemet, för vilket i så fall tillkommer ytterligare

regler. En koncession för distributionsnätet för naturgas skulle fullgöra denna funktion i det svenska naturgassystemet.

Vad gäller direktivets bestämmelser om "Transmission System Operator", behandlas de i följande kapitel, om Systemansvar.

Avgränsningen mellan koncession för transmissionsledning och koncession för distributionsledning

I det nuvarande regelverket finns endast koncession för naturgasledning, som avser rörledningar och andra anläggningar för transmission av naturgas. När nu behovet av koncession även för distributionsnätet diskuteras, måste en gräns dras mellan de två typerna av koncession, för transmissionsledning respektive distributionsledning. Gränsen för koncessionsplikt, "efter mät- och reglerstation", i den nuvarande naturgaslagen utgör en naturlig avgränsning, eftersom en sådan station normalt utgör gränspunkt mellan transmissionsledningen och distributionsnätet.

Distributionskoncessionens geografiska utsträckning

Efter mät- och reglerstationer förekommer såväl sammanhängande distributionsnät för huvudsakligen hushåll som enstaka distributionsledningar, som försörjer ett företag, som kan vara en tämligen stor förbrukare. En distributionsledning kan sträcka sig några mil, till stor del kanske utan någon närhet till andra ledningar. Vad som avgör att det ändå är fråga om en distributionsledning är trycknivån, som regel 4 bar, och funktionen att förse slutförbrukare med gas.

En grundtanke med en koncession för distributionsledningar är att den ska ha en geografisk bestämning. En sådan kan tänkas på två principiellt olika sätt. Antingen ser man det som ett rent geografiskt område, på samma sätt som områdeskoncession enligt ellagen. Det kan bestämmas exempelvis av en kartbild, av koordinater på en karta eller som ett visst avstånd från mät- och reglerstationen. Det andra sättet tar fasta på att det är just distributionsnätet som koncessioneras och bestäms av nätets faktiska och planerade utbredning. I båda fallen är koncessionsområdet relaterat till en viss mät- och reglerstation.

1.2.5 Avgränsning av det koncessionspliktiga området

Behovet av gräns för koncessionsplikten i fortsättningen

Med införandet av koncession för distributionsledning för ledningar efter en mät- och reglerstation, aktualiseras frågan om någon annan gräns för koncessionsplikten behöver införas. Det är realistiskt att tänka sig att hela Sverige, eller ens stora sammanhängande landsändar, där naturgasledningar finns, skulle vara täckt av koncessionsområden som gränsar till varandra. Det finns alltså en möjlighet att någon vill bygga en ny naturgasledning på ett ställe där det inte finns något distributionsnät att ansluta den till.

Frågan är om det skall vara möjligt för denne att göra det utan att ta på sig ansvaret att bygga ut ett distributionsnät. Det kan också vara svårt att för en sådan ensam ledning bedöma hur ett lämpligt område skall se ut.

Ledningar till helt nya anläggningar

Det kan tänkas att någon kund, som inte har något befintligt distributionsnät i närheten är intresserad av att ansluta till t.ex. en transmissionsledning. Det finns inte samma anledning att göra en bedömning av vad som är ett lämpligt område om det bara är fråga om en enskild ledning. Om det senare skulle uppstå behov av en längre ledning eller ett större nät, kan samma princip tillämpas som i fråga om fjärrvärmenät, att hela ledningen eller nätet fram till mät- och reglerstationen blir koncessionspliktigt.

Olika gräns för koncessionsplikten i skilda regelverk

Det förekommer i det svenska naturgassystemet ledningar, som tidigare koncessionerats i enlighet med rörledningslagens bestämmelser, då de är längre än tjugo kilometer. När koncessionen för en sådan ledning, som är belägen efter en mät- och reglerstation, går ut, är ledningen inte längre koncessionspliktig. Koncessionen för en sådan ledning, vars giltighetstid i ett fall går ut den 31 december 2002, blir därefter koncessionsfri. Det finns ytterligare ett antal sådana ledningar, vars koncessioner går ut inom de närmaste åren.

Koncession för LNG-anläggning

Det har under senare års diskussioner om naturgasmarknadens möjliga utveckling i framtiden även diskuterats möjligheten att bygga anläggningar för flytande naturgas (liquid natural gas, LNG) i Sverige. Frågan har fått viss aktualitet genom planerna för Snöhvit-fältet utanför Nordnorges kust. Det är inte omöjligt att det inom överskådlig tid blir tekniskt och ekonomiskt intressant att uppföra sådana anläggningar även i Sverige. Skulle en sådan anläggning påbörjas idag, skulle den inte behöva koncession.

Handläggningen

Det har till Energimyndigheten framförts från olika aktörer att de långa handläggningstiderna för koncessionsansökningar försvårar företagets planering. Konkreta förslag har även framförts att Energimyndigheten skulle kunna vara koncessionsgivande myndighet för vissa typer av koncessioner.

1.3 Energimyndighetens bedömning

1.3.1 Koncession för distributionsledning

Det är enligt Energimyndighetens bedömning lämpligt att införa en koncession för distributionsledningar för naturgas. Den nuvarande koncession för naturgasledning kommer att finnas kvar med samma funktion som hittills, förutom de nya regler som kan krävas för att införliva det nya direktivet, men föreslås fortsättningsvis benämnas koncession för transmissionsledning. En koncession för distributionsledning får en delvis annan funktion. Den skall avse ett bestämt område, där alla ledningar i distributionsnätet ingår. I en sådan koncession bör också nya ledningar som anläggs inom området ingå.

Nedan följer myndighetens bedömningar av de olika frågeställningar som tidigare presenterats i detta kapitel. Myndigheten vill dock understryka, att frågan om koncession för distributionsledning, och framför allt hur den bör utformas och vilka konsekvenser de valda alternativen till regelverk får för olika aktörer, behöver utredas ytterligare.

Ökad marknadsöppning

Med de möjligheter för en reell konkurrens att utvecklas som en ökad marknadsöppning ger, är det enligt Energimyndighetens uppfattning en naturlig följd att också införa koncession för den del av naturgasnätet som används för distribution. Det finns även anledning att pröva ett distributionsföretags lämplighet, om det t.ex. har tillräckliga resurser för att ta på sig ansvaret för de förpliktelser som bör följa med transportverksamheten om en fri konkurrens i handeln skall uppnås.

Koncessionshavarens skyldigheter

De bestämmelser som idag finns för förpliktelser respektive rättigheter för innehavare av koncession för naturgasledning är utformade för större transmissionsledningar som överför gasen över längre sträckor och till större kunders anläggningar. För att närmare analysera vilka motsvarande bestämmelser som behövs för en ny koncession för distributionsledning bör ellagens bestämmelser om nätkoncession för område kunna tas till utgångspunkt, samtidig som naturgasmarknaden och naturgassystemets olikheter i förhållande till elmarknaden och elsystemet beaktas.

En förutsättning för att ett gashandelsföretag skall kunna sälja gas till alla kunder som vill köpa är att ledningsinnehavaren har en förpliktelse att ansluta den köpare som överenskommit med en leverantör om köp av gas. För att kunna leva upp till denna skyldighet krävs av koncessionshavaren, som har monopol på nätverksamhet inom sitt område, att denne vid behov bygger erforderligt ledningsnät. Liksom i ellagen bör en vägran att ansluta endast godtas om det finns särskilda skäl. Ett sådant kan vara att det inte finns rimlig ekonomisk bärkraft i utbyggnaden.

Distribution System Operator

Ytterligare ett skäl att införa en koncession för distributionsledning är att bestämmelser i naturgaslagen om en sådan koncession skulle utgöra införlivandet av det nya el- och gasmarknadsdirektivets bestämmelser om Distribution System Operator. Det är Energimyndighetens bedömning att dennes förpliktelser enligt direktivet i det svenska rättssystemet kan läggas på en innehavare av koncession för distributionsledning. Direktivets bestämmelser är relativt detaljerade, och bör därför inte i sin helhet införlivas i naturgaslagen, utan till dels i förordning eller myndighetsföreskrifter. För det behövs ett bemyndigande i lagen.

Gränsen mellan koncession för transmission och för distribution

En utgångspunkt för avgränsningen av koncessionen för distributionsledning bör vara relationen till en bestämd mät- och reglerstation, eftersom alla distributionsnät har sin anslutning till det övriga naturgasnätet i en sådan. Mät- och reglerstationen är en del av överliggande nät, medan de ledningar som är anslutna till

den nedströms utgör underliggande nät. En distributionskoncessions omfattning bör därför bestämmas som ett distributionsnät anslutet till en viss mät- och reglerstation.

I nuvarande naturgaslag krävs koncession för lager, i den mån den ledning lagret är ansluten till är koncessionspliktig. Med införandet av koncession för distributionsledning för de ledningar och de ledningsnät som tidigare varit koncessionsfria, skulle den logiska utformningen bli att naturgaslager skulle kräva samma typ av koncession som ledningen den är ansluten till. Huruvida detta vore ändamålsenligt för naturgasset som helhet och förenligt med direktivet behöver emellertid utredas ytterligare.

Områdeskoncessionens geografiska utsträckning

En koncession för distributionsledning bör gälla ett geografiskt område, som i det enskilda koncessionsbeslutet bestäms som ett distributionsnät eller en distributionsledning ansluten till en viss mät- och reglerstation. En yttre gräns för området bestäms, relaterad till en överblickbar utbyggnadsmöjlighet, i koncessionsbeslutet. Sökanden bör därför i ansökan ange en plan för framtida utbyggnad, som då också ingår i det koncessionerade området. I planen bör ingå ett underlag för en bedömning av den framtida utvecklingen av markanden för naturgas i det aktuella området. Nya naturgasledningar som anläggs inom detta område ingår i koncessionsområdet.

1.3.2 Avgränsningen av det koncessionspliktiga området

Energimyndigheten anser att alla naturgasledningar i princip skall omfattas av en koncession. Det kan emellertid inte uteslutas att det kan finnas skäl att undanta vissa slag av naturgasledningar eller vissa slag av åtgärder med naturgasledningar från kravet på koncession. Till följd av Energimyndighetens förslag att införa koncession för naturgasledningar efter en mät- och reglerstation, är det påkallat att utreda behovet av sådana undantag som regeringen får föreskriva om enligt 2 kap. 1 § tredje stycket naturgaslagen.

Den mer omfattande koncessionsplikt som blir resultatet av Energimyndighetens förslag om koncession för distributionsledning aktualiserar behovet av att tillsynsmyndigheten får befogenhet att lämna bindande förhandsbesked i frågan om koncessionsplikt.

Olika gräns för koncessionsplikten i skilda regelverk

Det finns, som framgått, såväl naturgasledningar, som tidigare koncessionerats i enlighet med rörledningslagens bestämmelser, och för vilka koncessionens giltighetstid löpt ut som naturgasledningar som saknar koncession därför att de har påbörjats efter ikraftträdandet av naturgaslagen. Ägarna till sådana ledningar bör enligt Energimyndighetens uppfattning vara skyldiga att söka koncession för dem. Detta bör regleras genom övergångsbestämmelser i naturgaslagen.

1.3.3 Koncession för LNG-anläggning

Energimyndigheten anser att det finns skäl att utreda frågan om det kan komma att behövas en beredskap i regelverket för en utveckling där LNG-anläggningar uppförs i Sverige.

1.3.4 Frivillig koncession

I samband med framtagandet av denna rapport, har till Energimyndigheten framförts förslag om införande av en möjlighet att frivilligt söka koncession i naturgaslagen. Med myndighetens förslag om koncession för distributionsledning saknas anledning att utreda frågan om frivillig koncession.

1.3.5 Handläggningen

Enligt Energimyndighetens uppfattning är följderna av det relativt begränsade intrång och åtagande en koncession för distributionsledning skulle medföra, kan bedömas och avgöras av en central statlig myndighet och att regeringen endast bör belastas med handläggningen av beslut rörande de större ledningar som kräver energipolitiska bedömningar.

Mot bakgrund av att naturgasmarknaden i Sverige är relativt ny och outvecklad, bör giltighetstiden för en koncession för distributionsledning begränsas till tjugo år.

En ledning, för vilken ägaren skall söka koncession enligt övergångsbestämmelserna, pga. att ledningen tidigare inte varit koncessionspliktig enligt naturgaslagen, kan relativt nyss ha gått igenom tillståndsgivning från andra myndigheter. Vid ett sådant koncessionsförfarande bör undantag därför kunna beviljas i fråga om vad som skall ingå i ansökan.

1.4 Energimyndighetens förslag

1.4.1 Koncession för distributionsledning

Energimyndigheten föreslår att en koncession för distributionsledning införs. Med koncessionen följer samma förpliktelser som för den som har koncession för naturgasledning. En ledningsinnehavare med monopol på transporter inom ett område skall ha en skyldighet att transportera gas inom området. Distributionsföretags lämplighet skall prövas i samband med koncessionsprövningen, om det t.ex. har tillräckliga resurser för att ta på sig ansvaret för de förpliktelser som följer med transportverksamheten.

En skyldighet att bygga ut nätet vid behov skall följa av koncession för distribution. Särskilda skäl skall finnas för att skyldigheten att öka nätets kapacitet inte skall föreligga. Frågan ligger inom ramen för tillsynsmyndighetens tillsyn.

Energimyndigheten föreslår att giltighetstiden för en koncession för distributionsledning begränsas till tjugo år.

Gränsen mellan koncession för transmissionsledning och för distributionsledning

En utgångspunkt för avgränsningen av koncessionen för distribution skall vara relationen till en bestämd mät- och reglerstation. Mät- och reglerstationen är en del av överliggande nät, medan de ledningar som är anslutna till den nedströms utgör underliggande nät. Det bör framgå av regelverket eller dess förarbeten att en transmissionsledning kan vara belägen efter en mät- och reglerstation utan att bli en distributionsledning i lagens mening.

Områdeskoncessionens geografiska utsträckning

Områdeskoncessionens omfattning skall bestämmas av det ingående distributionsnätets eller den ingående distributionsledningens utsträckning. En plan för framtida utbyggnad skall ingå i ansökan.

Gräns för koncessionsplikten

Energimyndigheten föreslår att i övergångsbestämmelser i lagen införs en bestämmelse att för naturgasledningar, som tidigare koncessionerats i enlighet med rörledningslagens bestämmelser och för vilka koncessionens giltighetstid löpt ut eller som saknar koncession därför att de börjat byggas efter ikraftträdandet av naturgaslagen, skall koncession sökas inom sex månader. Det bör ges möjlighet till ett mindre grundligt förfarande för en ledning som inom en relativt kort tidrymd före lagens ikraftträdande blivit prövad av andra myndigheter efter sådana regelverk vars beaktande ingår i koncessionsprövningen.

Handläggningen

Energimyndigheten föreslår att myndigheten i egenskap av tillsynsmyndighet enligt naturgaslagen ges delegation att besluta i ärenden om koncession för distributionsledning och om undantag enligt övergångsbestämmelserna.

Närmare föreskrifter om de förpliktelser som följer med koncession för distributionsledning kan meddelas av regeringen i förordning.

2 Systemansvar

2.1 Inledning

Energimyndighetens förslag: I naturgaslagen bör föreskrivas att regeringen skall för en bestämd tid utse den juridiska person som skall uppbära systemansvaret. Den juridiska person som har systemansvaret skall inte få bedriva handel med naturgas. Den systemansvarige skall på vissa villkor, som regeringen föreslår ange i förordning, få ha koncession för distributionsledning i den juridiska personen. En särskild utredare bör tillkallas för att föreslå närmare föreskrifter om systemansvaret och efter överläggningar med branschen föreslå regeringen vem som skall ha systemansvaret. I lagen bör införas bestämmelser om att den systemansvarige har rätt till ersättning för sina kostnader från den som orsakat obalans. Lagen bör i övrigt innehålla endast generella bestämmelser om systemansvaret.

I detta kapitel diskuteras frågan om systemansvar. Först ges en kort beskrivning av systemansvarets funktion, som följs av en redogörelse för de resonemang som låg bakom att någon reglering inte införts samt hur man ser frågan från olika håll inom branschen. Därefter berörs de ändrade förutsättningar som inom överskådlig tid kommer att råda på den svenska naturgasmarknaden. I det avslutande avsnittet diskuterar Energimyndigheten olika synpunkter på systemansvaret, men framför i denna del inget förslag.

Systemansvaret innebär ett övergripande ansvar för att tillförsel och uttag av naturgas är i balans i hela naturgassystemet. Naturgassystemet är, jämfört med elsystemet, trögt och systemets s.k. line-pack, gas som med hjälp av kompression lagras i systemet, bidrar till balansen mellan inmatning och uttag. Det svenska naturgassystemet har därigenom en lagerkapacitet på ett par dagar. För närvarande är också det första lagret för naturgas i Sverige under försöksdrift och beräknas tas i ordinarie bruk under nästa år. Därutöver kan energiinnehållet hos en viss volym naturgas variera. Det erfordras således inte samma slag av system- och balansansvar i naturgassystemet som i elsystemet. Balansen i det svenska naturgassystemet upprätthålls på dygnsbasis, och den slutliga rapporteringen av mätresultat uttrycks i normalkubikmeter och kilowattimmar.

Balansen i ett naturgassystem upprätthålls på i huvudsak följande sätt: genom att utnyttja line-pack, genom uttag från och inmatning till lager, genom att leveransen från producent till leverantör anpassas, samt genom avtal om avbrytbara leveranser för kunder som enkelt kan byta till annat bränsle eller tillfälligt avstå från leverans.

2.2 Nuvarande ordning

2.2.1 Bakgrund

Det finns i det svenska naturgassystemet, till skillnad från i elsystemet, inte någon systemansvarig utnämnd av statsmakterna. Hur systemansvaret skall utövas är inte heller reglerat i författning. I praktiken ingår det i stamledningsdriften, och regleras för närvarande endast i stamledningsinnehavarens transportavtal med sin transportkund¹. Eftersom det bara finns en stamledning och en inmatningspunkt, omfattas samtliga aktörer nedströms.

Bestämmelser om mätning och rapportering av mätvärden finns i Energimyndighetens föreskrifter NUTFS 2000:3 om mätning och rapportering av överförd naturgas.

Naturgasmarknadsdirektivet i sin nuvarande lydelse innehåller inga bestämmelser om systemansvar, utöver informationsplikten företagen emellan vad gäller erforderliga uppgifter för att systemet skall fungera. Varje naturgasföretag skall i den nationella lagstiftningen åläggas att förse andra naturgasföretag med behövlig information för att säkerställa att transport och lagring av naturgas kan ske på ett sätt som är förenligt med en säker och effektiv drift av det sammankopplade systemet samt utföra verksamheten efter bl.a. icke-diskriminerande principer.

2.2.2 Systemansvaret i naturgaslagens förarbeten

Inför direktivets införlivande i svensk rätt, framförde Värme- och gasmarknadsutredningen att naturgassystemet till skillnad från elsystemet inte kräver momentan balans mellan tillförsel och användning och att balansansvar därför inte erfordras på samma sätt för naturgas. De svenska företagen svarade själva för att försörja sina kunder och för att tillräcklig transportkapacitet finns. Det fanns ett väl utbyggt och fungerande system för mätning av naturgasvolym. Det var därför utredningens bedömning att det inte behövdes någon överordnad myndighetsfunktion, utan ansvaret för att tillse att naturgasföretagen fullgör sina skyldigheter i stället skulle ligga på de företag som bedriver handel med naturgas, och regleras i avtal. (SOU 1999:115 Handel med gas i konkurrens)

I naturgaslagen infördes inte heller någon regel om systemansvar eller balansansvar, utöver anslutningsskyldigheten, transportskyldigheten och skyldigheten att mäta och rapportera överförd gas. I propositionen förutsattes att marknaden på avtalsmässiga grunder kan upprätthålla systemansvaret och att en särskild, oberoende, systemansvarig därför inte behövs.

---

¹ På grund av definitionen av transport och transportskyldighetens konstruktion i nu gällande naturgaslag – se nästa kapitel – är endast Sydkraft Gas transportkund hos Nova. Berättigade kunder som köper gas av Nova är inte transportkunder i lagens mening på stamledningen.

2.2.3 Initiativ inom naturgasbranschen

I Svenska Gasföreningens regi bildades mot denna bakgrund i februari 2000 en arbetsgrupp för tariffer och balansansvar, bestående av företrädare för samtliga större aktörer på den svenska naturgasmarknaden. Syftet var att fastslå principer och att utarbeta en avtalsreglering för balans- och systemansvaret. I april 2002 presenterades en slutrapport, där gruppen konstaterade att det i väsentliga avseenden rådde olika uppfattningar i synen på hur balans- och systemansvar skulle utformas. Till följd av denna oenighet i branschen har arbetet i stället fortsatt inom ramen för en grupp inom branschen, bestående av företrädare för sex naturgasföretag, som ansluter och levererar naturgas till en stor del av slutförbrukarna i Sverige.

Den s.k. branschgruppen har hemställt att Energimyndigheten i egenskap av tillsynsmyndighet agerar för att systemansvarsfrågan skall få en lösning. Till hemställan har fogats en promemoria innehållande förslag till organisation av systemansvar för naturgasmarknaden. Detta skulle enligt förslaget åvila en självständig juridisk person ägd av ledningsägarna. En styrgrupp bestående av representanter för ledningsägarna och de balansansvariga föreslås övervaka systemansvarig och ansvara för regelverket som styr denne. I promemorian lämnas förslag till ett branschavtal för transport av naturgas, som bygger på principen att slutförbrukare skall boka transportkapacitet och teckna anslutnings- och transportavtal med den ledningsinnehavare till vilken slutförbrukaren är fysiskt ansluten, varvid ledningsägaren i sin tur förutsätts boka transport och teckna avtal med innehavaren av överliggande nät. Förslag lämnas även för regler om tillgängliggörande av systemets s.k. line-pack samt rörande mättnings- och rapporteringsförfarandet.

Det naturgasföretag som inte ingått i gruppen, stamledningsinnehavaren Nova Naturgas AB, anser att det är naturligt att företaget, som tagit sitt systemansvar som ledningsägare, fortsätter att vara systemansvarig i egenskap av ägare och operatör av den största delen av det svenska högtryckssystemet. Företaget står för närvarande i begrepp att genomföra en uppdelning av verksamhetsgrenarna i skilda juridiska personer.

2.3 Ändrade förutsättningar

2.3.1 Gemenskapsrättsliga krav

Efter de planerade ändringarna i naturgasmarknadsdirektivet skall en Transmission System Operator eller systemansvarig utses för transmissionssystemen i medlemsstaterna. Denne kan utses för en bestämd tid av statsmakterna eller av de naturgasföretag som äger överförings- lagrings- eller LNG-anläggningar.

En systemansvarigs skyldigheter skall vara att på ekonomiska villkor och med vederbörlig hänsyn till miljön, driva, underhålla och utveckla ett säkert, tillförlitligt och effektivt transmissions-, lager- eller LNG-system, och får inte diskriminera systemanvändare eller grupper av systemanvändare, särskilt inte till

förmån för ett koncernsystkon. Vidare är den systemansvarige skyldig att till andra aktörer inom transportverksamhet rapportera de uppgifter som krävs för att säkerställa att transport och lagring sker på ett säkert och effektivt sätt och till övriga systemanvändare de upplysningar de behöver för ett effektivt tillträde till systemet. Detta är samma skyldigheter som en Distribution System Operator skall ha enligt direktivet, och som enligt Energimyndighetens förslag skall genomföras i svensk rätt genom att det blir de skyldigheter en koncessionshavare i ett distributionsnät skall uppfylla. Även de krav direktivet ställer på en TSO hör i det svenska systemet delvis hemma bland koncessionsreglerna. Dit hör de krav direktivet anger att en medlemsstat kan ställa på en TSO att följa minimikrav i fråga om underhåll och utveckling av nätet.

Mer specifika för systemansvaret är kravet på att anta regler för balanseringen av gassystemet, som skall vara objektiva, transparenta och icke-diskriminerande. Detta innefattar regler för ersättning från systemanvändare som förorsakar obalans i systemet. Villkoren för balanstjänsten, inbegripet regler och tariffer för den, skall införas i enlighet med det förfarandet som gäller för transporttarifferna. Vidare skall den energi TSO behöver för att kunna utföra sina uppgifter, upphandlas i ett transparent, icke-diskriminerande och marknadsbaserat förfarande.

En bestämmelse i direktivet kräver att naturgasföretag inte får ägna sig åt verksamhet i mer än en av formerna produktion, transmission, distribution eller försäljning. Enligt direktivet får undantag göras för företag med färre än etthundratusen kunder, men det ges ingen möjlighet att undanta systemansvarig. En särskild möjlighet ges dock att kombinera systemansvaret på transmissions- och distributionsnivå. Ett naturgasföretag kan i samma juridiska person ha två eller flera av verksamhetsgrenarna transmission, lager, LNG och distribution, under förutsättning att den inte bedriver någon verksamhet inom produktion eller handel med gas samt uppfyller vissa specificerade villkor i fråga om ledande personers oberoende och självständighet.

Vissa av direktivets bestämmelser som skall säkerställa systemansvarigs oberoende och självständighet återfinns i Energimyndighetens författningsförslag rörande juridisk åtskillnad och behandlas därför i nästa kapitel.

2.3.2 Förändringar på den svenska marknaden

Det finns anledning att överväga införandet av en reglering av systemansvaret för det svenska naturgassystemet oberoende av väntade direktivändringar. I de överväganden som låg till grund för den gällande naturgaslagen förutsattes som nämnts att markandsaktörerna på avtalsmässiga grunder skulle kunna upprätthålla systemansvaret och att en särskild oberoende systemansvarig inte skulle behövas. Det faktum några sådana avtal inte upprättats och att det får bedömas som ytterst osäkert om intern branschöverenskommelse skulle kunna uppnås talar för en lösning om lagreglering av systemansvaret.

Inom några år kan det finnas flera möjligheter till inmatning av naturgas till det svenska systemet. Med Baltic Gas Interconnector (BGI), den ledning ett konsortium där Sydkraft Gas AB ingår planerar att bygga mellan Tyskland och den svenska sydkusten, tillkommer en ny inmatningspunkt och ett nytt avsnitt i stamledningsnätet som måste ingå i systemansvarigs kontroll. (Koncessionsansökan är för närvarande under handläggning hos Energimyndigheten.) Lämpligheten i att det skulle finnas två systemsansvariga i det sammankopplade naturgasnätet kan ifrågasättas även om det vore tekniskt möjligt. Huruvida det skulle vara tekniskt effektivt och säkerhetsmässigt tillfredsställande behöver utredas; bl.a. har det ifrågasatts av nuvarande stamledningsägaren i remissvar över koncessionsansökan för BGI.

Svensk Naturgas AB, dotterbolag till Fortum, arbetar för att introducera naturgas i Mellansverige genom import från Ryssland. Målet är att ha ett ledningsnät på plats och börja leverera naturgas till kunderna år 2008.

Det skulle i så fall innebära ytterligare inmatningspunkt/er och ett nytt stamnät, åtminstone inledningsvis åtskilt från nätet i Sydvästsverige. Ett system som det nuvarande skulle då innebära två och så småningom kanske flera systemsansvariga i Sverige. Det är så det i allmänhet är organiserat i de länder som har flera system. Att det inte är helt oproblematiskt, inte minst i fråga om tarifieringen för överföring av gas mellan olika system, är välkänt.

2.4 Möjliga lösningar

2.4.1 Utblick

I alla EU:s medlemsstater (här bortses från Grekland och Portugal, som är ”framväxande marknader” enligt direktivet) utövas systemansvaret av det eller de företag som äger och står för driften av stamnätet. I de flesta länderna, med Tyskland som det tydligaste men inte enda undantaget, domineras transmissionsverksamheten av ett stort företag, som staten i många fall har ett visst ägarintresse i. Helt statligt ägda är transmissionsföretagen i Danmark, Irland, Spanien, Frankrike (GdF) medan Storbritanniens, Italiens, Sveriges, Österrikes och Tysklands transmissionsföretag är helt utan statligt ägarinflytande – i alla fall från den egna staten. Ett särfall är Nederländerna, där Gasunie har delats upp så att två företag för handel med gas ägs av tidigare ägarna Shell respektive ExxonMobil, och transmissionen tas över av ett nybildat statligt bolag.

Juridisk separation gäller nu, förutom i Nederländerna, i Storbritannien, Irland, Italien, Spanien, Belgien och Danmark. Författningsreglerat systemansvar finns i Irland, Spanien och Italien samt i Storbritannien i så måtto att avtalet och ändringar i det skall godkännas av reglermyndigheten.

2.4.2 Jämförelse med elsystemet

I ellagen, som i många avseenden utgjort förebild för naturgaslagen, läggs det övergripande ansvaret för att elektriska anläggningar samverkar så att balans upprätthålls mellan produktion och förbrukning av el i det nationella elsystemet på en myndighet, ett affärsdrivande verk, som också äger och driver stamnätet. Denna lösning innebär dels att ägaren till stamnätet har systemansvaret, vilket är fördelaktigt ur vissa synpunkter, dels att vissa moment av myndighetsutövning, som enligt ellagen utövas av systemansvarig, inte ligger på ett integrerat företag, som i andra led konkurrerar på marknaden.

När det gäller det övergripande ansvaret för naturgassystemet, föreligger under nu rådande förhållanden ingen möjlighet till motsvarande lösning. Utövandet av systemansvaret är rent tekniskt anknutet till driften av stamledningen, då det förutsätter tillgång till vissa fakta om flödet i systemet och möjlighet att styra beteendet hos anslutna ledningsinnehavare. Läggs systemansvaret på innehavaren av stamledningen, är emellertid detta i Sverige i dag ett privat, vinstdrivande företag, som, även efter en juridisk åtskillnad kan fortsätta att ingå i en koncern där andra delar konkurrerar inom handeln med naturgas. Det är inte helt oproblematiskt att förlägga systemansvaret, med den insyn i andra naturgasföretags affärsförhållanden detta medför, på ett sådant bolag, även om sekretess ingår i systemansvarigs åtagande.

2.4.3 Tänkbara alternativ

Det finns teoretiskt ett antal alternativa lösningar. Systemansvaret kan på frivillig väg frikopplas från ägandet och driften av stamledningen, som i branschgruppens förslag. En sådan organisation kan utses till systemansvarig och reglerna för verksamheten godkännas av tillsynsmyndigheten. I lagen kan införas krav på inte bara juridisk och funktionell separation i ett integrerat företag, utan även på fullständig ägarmässig separation. Det är den lösning som valts i ett antal medlemsstater. En tredje möjlighet är att lägga systemansvaret på en myndighet, som inte skulle ha något med själva driften av stamledningen att göra.

2.5 Energimyndighetens överväganden och förslag

För att införliva de nya direktivbestämmelserna kommer ett nytt kapitel om systemansvar för naturgassystem att behöva införas i naturgaslagen.

I naturgaslagen bör finnas generella bestämmelser om systemansvaret innebörd och om de villkor som den systemansvarige har att arbeta inom.

Regeringen bör utse den systemansvarige, vilket bör regleras genom bestämmelser i naturgaslagen. Uppgiften att vara systemansvarig bör begränsas över tiden. Energimyndigheten finner att en period om 20 år kan vara rimlig. Det skall vara möjligt för regeringen att återta sitt beslut under extraordinära omständigheter. Ett sådant beslut förutsätter att tillsynsmyndigheten utrett frågan och funnit anledning anmäla missförhållanden hos den systemansvarige till Regeringen.

Energimyndigheten föreslår i sitt författningsförslag att bestämmelserna om systemansvar utformas så det inte finns en nödvändig koppling mellan systemansvar och ägande av transmissionsledningar. På så sätt skulle nuvarande ägarstruktur kunna behållas oberoende av vem som utses som systemansvarig. En annan lösning skulle kunna vara att en ny juridisk person bildas på statsmakternas initiativ med uppgift att utöva systemansvaret för de nationella gasnäten. Fördelen med den lösningen vore stabilitet i verksamheten och att systemansvaret helt kopplas isär från enskilda affärsintressen.

Ytterligare bestämmelser om den systemansvariges ansvar och befogenheter bör kunna regleras genom bestämmelser i förordning och myndighetsföreskrifter. Ett bemyndigande för det behöver alltså finnas med i lagen.

Energimyndigheten föreslår att en särskild utredare tillkallas för att föreslå närmare föreskrifter om systemansvaret och efter överläggningar med branschen föreslå regeringen vem som skall ha systemansvaret.

Förslaget till lag har i fråga om systemansvarig utformats så att utredaren och sedan regeringen har stor frihet att finna en ändamålsenlig lösning. En förutsättning är att den efter en fördjupad analys av den slutgiltiga direktivtexten befinns vara förenlig med denna.

Det finns ytterligare ett antal förhållanden, som myndigheten anser behöver beaktas i en kommande utredning. Frågor som kommit upp i arbetet med denna rapport men inte hunnit utredas är hur direktivets bestämmelser om ”Storage System Operator” lämpligen införlivas i naturgaslagen. Samma sak kan komma att gälla ”LNG System Operator”. En annan fråga, där branschen inte är enig och oklarhet råder, är hur användandet av line-pack för balansering i systemet skall ersättas.

3 Juridisk och funktionell åtskillnad mellan verksamhetsgrenar i naturgasföretag

3.1 Inledning och bakgrund

Energimyndighetens förslag: Den juridiska person som transporterar naturgas i får inte bedriva handel med naturgas. En ledamot av styrelsen i en juridisk person som bedriver transportverksamhet får inte ingå i styrelsen för ett företag som bedriver handel med naturgas. Verkställande direktören eller annan person i beslutsfattande ställning i en juridisk person som bedriver transportverksamhet får inte samtidigt vara verkställande direktör eller ha beslutsfattande ställning i en juridisk person som bedriver handel med naturgas. Styrelsen eller personer i beslutsfattande ställning i en juridisk person som har systemansvar får inte heller ingå i en juridisk person som bedriver handel med naturgas.

Regeringen skall kunna medge undantag från dessa bestämmelser enligt de möjligheter som ges i EG:s gasmarknadsdirektiv, utom i fråga om skilda juridiska personer för olika verksamhetsgrenar.

Huvudmotivet för att skapa öppna marknader för nätbundna energiformer är att det ska vara möjligt för kunderna att tillgodogöra sig fördelarna av konkurrens, framför allt större effektivitet och lägre priser. Dock är det en allmän uppfattning att just nätverksamheten inte blir mer effektiv eller prisfördelaktig om flera aktörer konkurrerar med varsitt nät. Det är därför ett samhällsekonomiskt motiverat legalt monopol.

Ett företag som bedriver handel med naturgas och som också har systemansvaret eller transporterar naturgas kan tillägna sig fördelar mot konkurrerande handelsföretag. Det finns för det första risk för s.k. korssubventionering, vilket innebär att medel från transportverksamheten, som är ett monopol, kan stötta handelsverksamheten ekonomiskt. För det andra har systemansvariga företag och transportföretag tillgång till uppgifter om naturgasmarknaden som kan ha ett stort ekonomiskt värde för de handelsföretag som har tillgång till den informationen. Det kan också finnas möjligheter för det systemansvariga företaget eller transportföretaget att planera och driva verksamheten så att den gynnar den egna handelsrörelsen.

För att säkerställa ett reellt åtskiljande av de två verksamheterna har det ansetts att även en åtskillnad i juridiska personer mellan de två verksamhetsformerna behövs. I Sverige har det gällt för elföretag sedan 1996. I naturgaslagen krävs däremot endast särredovisning av överföringsverksamheten. Ett argument har

varit att den svenska naturgasmarknaden är relativt outvecklad och begränsad till sin geografiska utbredning. Ett annat är att även överföringen av gas i viss mån är konkurrensutsatt; blir kostnaden för hög totalt, kan kunden i de flesta fall välja en annan energiform, vilket inte är aktuellt i fråga om en stor del av elbehovet.

På den svenska naturgasmarknaden ställer lagstiftaren således små krav på åtskillnad mellan verksamhetsgrenar. Den enda åtskillnad som krävs är att monopolverksamhet särredovisas ekonomiskt. Detta förhållande försvårar en väl fungerande konkurrens. Konkurrenssituationen på den svenska naturgasmarknaden beskrevs i Energimyndighetens rapport Utvecklingen på naturgasmarknaden 2001 och kommer inte att närmare utvecklas här.

3.2 Föreslagna ändringar i gasmarknadsdirektivet

3.2.1 Krav på ”unbundling”

I direktivändringsförslaget finns krav på åtskillnad såväl i fråga om juridisk form som i fråga om organisation och beslutsfattande rörande såväl produktion och handel som transportverksamhet på den andra nivån, transmission respektive distribution. Detta skall gälla för systemansvarig (Transmission System Operator) och s.k. Distribution System Operator. Den senare är en ny bestämning i gasmarknadsdirektivet, som hänför sig till ansvarig för driften i ett distributionsnät. En Distribution System Operator föreslås på annat ställe i denna rapport införlivas i svensk rätt i form av innehavare av koncession för distributionsledning (se vidare kapitlet om koncessionsfrågor). I fråga om en sådan Distribution System Operator, får medlemsstaterna göra undantag från bestämmelserna om juridisk och funktionell åtskillnad för företag med färre än 100 000 kunder, vilket innebär samtliga naturgasföretag i Sverige. I direktivändringsförslaget finns även en möjlighet för systemansvarig eller annat transmissionsföretag att ha distributionsverksamhet i samma juridiska person, men undantaget för distributionsföretaget är då inte tillämpligt. Vissa villkor måste också uppfyllas för att säkerställa att åtskillnad når avsett syfte. (*Artikel 15*).

Dessa villkor innebär att personer i ledande ställning i det kombinerade transportföretaget inte får delta i den dagliga verksamheten i något koncernsyskon som bedriver produktion av eller handel med gas. Vidare skall personer i företagsledningen tillförsäkras självständighet och beslutsbefogenheter i förhållande till de andra verksamhetsgrenarna.

3.2.2 Konsekvenser på den svenska naturgasmarknaden

Företrädare för de mindre, kommunala, distributionsbolagen har framfört till Energimyndigheten att de skulle få problem att klara av en total funktionell åtskillnad, med hänsyn till både kompetens och kostnader. De mindre bolagen har inte heller samma möjligheter att agera konkurrenssnedvridande som de större företagen som också äger och driver transmissionsledningar. De svårigheter de mindre företagen kan ha att på ett ekonomiskt försvarbart och effektivt sätt

bemanna verksamhetsgrenarna, kan undvikas genom att undantag införs från kravet på åtskillnad i fråga om organisation och beslutsfattande. Juridisk åtskillnad torde emellertid inte förorsaka påtagliga praktiska eller ekonomiska problem.

De företag som i Sverige har transmissionsledning har också lokala distributionsnät. Systemansvarig kan alltså enligt direktivet drivas i samma juridiska person och med gemensam ledning, men måste då vara åtskild från annan verksamhet. Även distributionsdelen omfattas då av de högre kraven på åtskillnad och får inte beviljas undantag. Vad som skall gälla för ett transmissionsföretag som inte har systemansvar framgår inte av direktivet.

3.3 Energimyndighetens bedömning

3.3.1 Behovet av en lagändring

Med den ökade öppningsgraden av marknaden, som inträder den 1 augusti 2003, när gränsen för berättigade kunder sänks till förbrukare av 15 miljoner kubikmeter naturgas per år, ökar antalet tillgängliga kunder för försäljarna av naturgas. Den pågående utbyggnaden av ledningsnätet i Småland och i Bohuslän, kan också förväntas leda till nya kunder, som antingen från början är eller, allteftersom marknaden öppnas, blir tillgängliga för konkurrerande försäljningsföretag. Det kan antas att marknadsimperfektioner i form av marknads-makt och konkurrens-snedvridande beteende i allt högre grad ökar svårigheterna att få marknaden att fungera i konkurrens ju fler tillgängliga kunder det finns att konkurrera om.

Enligt Energimyndighetens bedömning behövs i naturgasföretag med flera verksamhetsgrenar en åtskillnad mellan styrande och ledande funktioner, med direktivets uttryck organisation och beslutsfattande. I Sverige uppgår den totala mängden naturgaskunder inte till sextiotusen. Ur den synpunkten kan alla naturgasföretag i Sverige enligt direktivet beviljas undantag från kraven på åtskillnad, utom systemansvarig och ett distributions-, lager- eller LNG-företag som är kombinerat med denne.

Mot bakgrund av förhållandena i de mindre naturgasföretagen med endast distributionsverksamhet, anser Energimyndigheten att en möjlighet bör finnas att bevilja undantag beträffande de lokala distributions- och försäljningsföretagen, så att endast juridisk åtskillnad krävs för dessa. En lämplig avgränsning för en sådan undantagsbestämmelse vore en ägares innehav av enbart koncession för distributionsledning. Bestämmelser i naturgaslagen om juridisk åtskillnad bör dock gälla för alla naturgasföretag med flera verksamhetsgrenar.

Enligt Energimyndighetens bedömning finns inte anledning att i fråga om reglerna om åtskillnad av olika verksamhetsgrenar, behandla transmissionsföretag utan systemansvar på annat sätt än systemansvarig. Det innebär rätt att bedriva all transportverksamhet i samma juridiska person, men undantaget från åtskillnadsreglerna för ett distributionsföretag är inte tillämpligt. De förhållanden som skulle

motivera ett undantag för de mindre, lokala, företagen torde inte föreligga i ett företag som även bedriver transmission.

Införlivandet av direktivets regler för att säkerställa åtskillnad i fråga om organisation och beslutsfattande föreslås ske i bestämmelser i 3 kap. naturgaslagen rörande skyldigheter för den som har koncession för naturgasledning eller distributionsledning. Ytterligare regler i direktivet kan lämpligen införlivas på lägre författningsnivåer, varför ett bemyndigande för detta behövs i lagen.

3.4 Energimyndighetens förslag

Energimyndigheten föreslår att i naturgaslagen införs bestämmelser med innebörd att en juridisk person som har systemansvar eller bedriver transport av naturgas inte får bedriva handel med naturgas. I en juridisk person som har systemansvar eller bedriver transport av naturgas skall inte någon av ledamöterna i styrelsen samtidigt få vara ledamot i styrelsen för en juridisk person som bedriver handel med naturgas. I en juridisk person som har systemansvar eller bedriver transport av naturgas bör då inte verkställande direktören eller annan person i beslutsfattande ställning samtidigt vara verkställande direktör eller ha beslutsfattande ställning i en juridisk person som bedriver handel med naturgas.

Energimyndigheten föreslår vidare att undantag skall kunna medges från bestämmelserna om funktionell åtskillnad under de förutsättningar som ges i direktivets. Beslut om undantag skall kunna delegeras till tillsynsmyndigheten.

4 Transport och transportskyldighet

4.1 Inledning

Energimyndighetens förslag:

Ledningsinnehavarens skyldighet att transportera naturgas föreslås gälla till ansluten kund.

Bestämmelsen om transporttariffernas utformning föreslås avse även inmatning.

De särskilda reglerna för överföring för egen räkning i den svenska naturgaslagen motverkar transparensen i tariffsättningen. Detta förhållande behandlas i detta kapitel, liksom vilka förändringar uppdelning av verksamheten i ett naturgasföretag i skilda juridiska personer kommer att medföra. Frågan om transportavtalets parter behandlas också, men i den delen framlägger Energimyndigheten inte något förslag.

4.2 Överföring för egen och annans räkning

4.2.1 Skillnad mellan transport och överföring för egen räkning

Enligt naturgaslagen är det skillnad på överföring för egen och för annans räkning. Endast den senare omfattas av definitionen av, och därmed bestämmelserna om, transport. Att en sådan skillnad infördes i lagen sammanhänger, såvitt framgår av propositionen (sid. 103), med en avsikt att förenkla för de mindre, oftast kommunala, distributionsbolagen, som är belägna längst ut i nätet. Utformningen av lagen har emellertid fått följder, som sannolikt inte varit lagstiftarens avsikt.

Huvudmotivet för det EG-direktiv som införlivades genom den nya lagstiftningen var att förutsättningar skulle skapas för en effektiv konkurrens på naturgasmarknaden. Tidigare hade priset inkluderat såväl priset för själva gasen som priset för överföringen. Med lagen infördes särskilda transporttariffer för att skilja på de två elementen, dels varan naturgas och dels transport till köparen av denna vara. Transporttariffen avsågs genom regelverkets krav få en utformning som skulle möjliggöra för den berättigade kunden att köpa gas från vilken säljare som helst på den svenska gasmarknaden utan att transportkostnader påverkades. Detta skulle i sin tur leda till att handeln på den avreglerade marknaden underlättades.

Definitionerna av transport och transporttariffer i naturgaslagen

Begreppet transporttariffer har enligt propositionen definierats så att de avgifter och villkor som tillämpas gentemot förbrukare som inte är berättigade kunder faller utanför. Någon separat tariff för själva överföringen skulle inte behövas i de fallen (prop., sid. 103ö). Begreppen ”transport” och ”transporttariff” reserverades

därigenom för de överföringstjänster, för vilka reglerna som krävs för att upprätta konkurrens i handelsledet skulle gälla.

4.2.2 Problem till följd av definitionen av transport

Konkurrenstörning

För att vara transport i naturgaslagens mening skall överföringen av naturgas göras för ett annat naturgasföretags eller en berättigad kunds räkning. Tariffer för transport skall vara skäliga, utformade på sakliga grunder och innefatta den tariffledningsinnehavaren i sin tur betalar för transporten i överliggande rörledningsnät samt offentliggöras (3 kap 6 och 7 §§).

Om säljaren av gasen är innehavare av en ledning som ingår i det överliggande nätet, kommer den delen av överföringen att utföras för säljarens egen räkning och inte vara transport i naturgaslagens mening. Därmed gäller ingen av bestämmelserna i 3 kap. 6 och 7 §§ för den delen av överföringen. Ledningsinnehavaren närmast kunden måste ta betalt enligt offentliggjorda tariffer som ska vara skäliga och utformade på sakliga grunder, medan dessa krav inte gäller för överföringen i den överliggande ledningen, där säljaren överför gasen för egen räkning. Det finns alltså inget krav på att priset för den delen av överföringen av gasen skall vara skäligt, utformas på sakliga grunder eller offentliggöras.

Myndighetens tariffillsyn

Med den oklarhet som råder till följd av reglerna om transport och överföring för egen räkning, är det mycket svårt för myndigheten att bedriva en effektiv tariffillsyn. Då inte endast de lokala distributionsföretagen, utan även större företags handel med gas kompletteras med överföring för egen räkning, faller avgiften för sådan överföring utanför myndighetens tillsyn. Jämförelser mellan jämbördiga gasleverantörer blir omöjlig och utslaget blir godtyckligt i fråga om resultatet för marknaden. Grundvalen för tillsynen är begränsad i sig, genom naturgasmarknadens relativa litenhet i Sverige. Med den ytterligare störning som överföring för egen räkning innebär, blir en effektiv och rättvis tillsyn i det närmaste omöjlig.

4.3 Transportavtalet

4.3.1 Problemet

I naturgaslagen stadgas om ledningsinnehavares skyldighet att transportera naturgas för ett annat naturgasföretags eller berättigad kunds räkning. Däremot finns inga bestämmelser i lagen rörande mellan vilka parter avtalet om transport skall ingås.

Inom den svenska naturgasbranschen råder delade meningar om vilka som bör vara parter i transportavtalet. Den svenska naturgasmarknadens hittills enda leverantörsbyte ledde till en konflikt rörande just transportavtalet. Den tidigare leverantören, tillika transportör och innehavare av den ledning kunden var

ansluten till, ansåg att transportavtalet fortsatt skulle tecknas mellan kunden och ledningsinnehavaren, som utför transporten av gasen oavsett vem som sålt den. Den nya leverantören intog ståndpunkten att leverantören har rätt till transport enligt lagen och därför måste anses ha rätt till transportavtal.

4.3.2 Branschgruppens förslag

I den s.k. branschgruppens promemoria om systemansvaret (se kapitel 3) ingår även ett förslag till branschavtal om transporter, som bygger på principen att slutförbrukare skall boka transportkapacitet och teckna anslutnings- och transportavtal med den ledningsinnehavare till vilken slutförbrukaren är fysiskt ansluten, varvid ledningsinnehavaren förutsätts boka transport och teckna avtal med innehavaren av överliggande nät. Bland dessa företag finns de som hyser en farhåga att en dominerande gasleverantör skall överboka transportkapacitet i det överliggande nätet, och därigenom blockera andra leverantörers tillgång till transportkapacitet. Med samma ägare till det överliggande nätet som till gasleverantören behöver ingen reell kostnad uppstå för gasleverantören i fråga för den bokade kapaciteten. Några av företagen som ingår i gruppen har i egna inlagor till Energimyndigheten föreslagit att det lagstiftas att transportavtal skall tecknas mellan kunden och den ledningsinnehavare kunden är ansluten till.

4.3.3 Novas förslag

Nova Naturgas AB, som inte har ingått i gruppen, har lämnat in sina synpunkter till Energimyndigheten. Enligt Novas uppfattning utgör möjligheten till transport av naturgas för såväl gashandlare som för berättigade kunder en grundläggande princip för avregleringen. Att utestänga en naturgashandlare som saknar anslutningspunkt med berättigad kund eller ledningsägare från rätt till transport strider mot gällande naturgaslag och även mot direktivet. Blockering av överliggande nät är enligt Nova en obefogad farhåga, då det råder stor överkapacitet i det svenska naturgasnätet. Novas föreslår att leverantörens rätt till transportavtal med ledningsinnehavaren skall skrivas in i lagen.

4.4 Energimyndighetens bedömning

4.4.1 Överföring för egen räkning

Enligt Energimyndighetens uppfattning medför förhållandet att överföring för egen räkning lyder under andra regler än transport för annans räkning en risk för konkurrenssnedvridning. Det är inte heller förenligt med kravet på transparens att det blir svårare för en kund att avgöra om ett byte av leverantör skulle vara fördelaktigt genom att betalningen för transporttjänsten varierar beroende på vem som är leverantör.

Problemen på den svenska naturgasmarknaden som förorsakats eller förstärkts av bestämmelserna om transport och överföring för egen räkning, försvinner i stor utsträckning när uppdelning av verksamheten i skilda juridiska personer införs. Det finns enligt Energimyndighetens uppfattning ändå anledning att föreslå vissa

ändringar i lagen. Just att lagen i vissa delar inte längre har någon tillämpning är ett skäl att ändra den. Därutöver anser Energimyndigheten att ändringen av definitionen i 1 kap. 3 § från ”överföring” till ”transport” gör det tydligt att en förändring skett och bidrar till en ändamålsenlig terminologi. Ordet ”överföring” används i direktivets svenska version som översättning av ”transmission”. Det är enligt myndighetens uppfattning olämpligt att korresponderande regelverk har motsägande definitioner av centrala begrepp. Det finns i direktivet inte heller någon skillnad på olika typer av transport eller skilda definitioner av transport beroende på för vems räkning transporten sker.

Bestämmelsen som anger den nuvarande definitionen av transport bör därför upphävas.

Ett sådant upphävande gör det också tydligt att begreppet ”transport” nu har en annan betydelse än tidigare i lagen, då den speciella betydelse detta ord fått i den svenska naturgaslagen inte längre har någon tillämpning. Eftersom juridisk separation införs i lagen den 1 juli 2004, medan total marknadsöppning sannolikt dröjer ytterligare några år, kommer även icke-berättigade kunder att betala ett pris för gasen och en tariff för transporten. Av detta följer även att bestämmelserna om transport gäller i förhållande till alla kunder, även de som ännu inte blivit berättigade. Därför behövs en ändring av den bestämmelse, som reglerar en ledningsinnehavares skyldighet att transportera naturgas. Det bör nu vara till en ansluten kund naturgasen transporteras.

4.4.2 Transportavtalets parter

Det framstår för Energimyndighetens som rimligt att den ordning som bäst befördrar en reell konkurrens i försäljningsledet är att transportavtalet ingås av den som innehar den anläggning där den fysiska anslutningen finns, dvs. den lokala distributören eller slutförbrukaren/den berättigade kunden. En berättigad kund kan då byta leverantör utan att villkoren för transporten påverkas. Även säkerhetsskäl talar för det, då ledningsinnehavaren kunden är ansluten till måste kunna komma åt anläggningen hos kunden. För det fall en kund önskar att leverantören förhandlar och avtalar med ledningsinnehavaren å sina vägnar kan det ske enligt gängse avtalsrättsliga regler.

En sådan ordning motsägs enligt Energimyndighetens uppfattning inte av bestämmelserna rörande tredjepartstillträde i direktivet. Där anges i *Artikel 18.1* att tredjepartstillträde till ledningen skall baseras på publicerade tariffer som skall gälla för alla berättigade kunder, inklusive naturgasleverantörer, och tillämpas objektivt och utan diskriminering. I direktivet sägs inget om vilka parter som har att ingå avtal om transport. Den som skall betala tariffen är utan undantag en kund, även om kunden kan vara en som sedan själv säljer gas till slutförbrukare.

Inte heller i den svenska naturgaslagen stadgas något om med vem transportören ingår avtal. Energimyndigheten finner inte heller anledning att föreslå något sådant stadgande. Med en bestämmelse att ledningsinnehavarens transport-

skyldighet föreligger i förhållande till en ansluten kund, får den som levererar naturgas till en sådan kund därmed transporträtt genom det svenska naturgasnätet.

4.4.3 Ytterligare om bestämmelser rörande transport

Mot bakgrund av att det i framtiden kommer att finnas flera inmatningspunkter till det svenska naturgassystemet, bör bestämmelser i lagen om transporttariffer i ändras så att dessa gäller för transport inte endast till anslutningspunkten utan även från en inmatningspunkt.

4.5 Energimyndighetens förslag

Energimyndigheten föreslår en ändring av 1 kap. 3 § så att definitionen av överföring i stället är en definition av transport. Denna definition innebär att med transport avses överföring genom såväl transmissions- som distributionsledningar. Eftersom begreppet transmission introduceras behövs en definition av det. Enligt en föreslagen ny 3a § avses med transmission överföring under högt tryck från den svenska gränsen till och med en mät- och reglerstation som utgör bestämning av en koncession för distributionsledning. Även distribution definieras i en ny paragraf, 3b §. Med distributionsledning avses, enligt Energimyndighetens förslag, ledning eller ledningsnät för naturgas som inte är transmissionsledning.

I 3 kap., som innehåller bestämmelser om ledningsinnehavarens skyldigheter, föreslås en ändring i 2 § första stycket, så att ledningsinnehavarens transportskyldighet föreligger i förhållande till en ansluten kund.

I samma kapitel 6 § första stycket föreslås en ändring med anledning av att bestämmelserna kommer att behöva gälla även för inmatning när flera inmatningspunkter till naturgassystemet finns.

5 Författningsförslag

1 kap. Definitioner

3 § Med transport av naturgas avses överföring genom såväl transmissionsledningar som distributionsledningar till naturgasföretag eller förbrukare av naturgas.

3 a § Med transmissionsledning avses en högtrycksledning för överföring av naturgas från den svenska gränsen till och med en mät- och reglerstation som utgör bestämning av en koncession för distributionsledning.

3 b § Med distributionsledning avses ledning eller ledningsnät för naturgas som inte är transmissionsledning.

6 § Upphävs.

2 kap. Koncession

1 § En naturgasledning eller ett naturgaslager får inte byggas eller användas utan tillstånd (koncession). Åtgärder för att bereda plats för en naturgasledning, såsom sprängning, schaktning, skogsavverkning, markberedning eller liknande åtgärder får inte vidtas innan koncession har meddelats.

Koncession krävs inte för en naturgasledning som

1. ansluter direkt till ett distributionsnät för vilket innehavaren har koncession för distribution eller
2. uteslutande skall användas inom hamn- eller industriområde.

Regeringen får föreskriva om undantag från kravet på koncession enligt första stycket i fråga om vissa slag av naturgasledningar eller vissa slag av åtgärder med naturgasledningar.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer, får i det enskilda fallet meddela ett bindande besked om huruvida en eller flera naturgasledningar omfattas av föreskrifter om undantag från kravet på koncession för distributionsledning.

2 a § Koncession för transmissionsledning meddelas av regeringen. Koncession för distributionsledning meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

8 § En koncession för transmissionsledning som avser en rörledning skall ange dess huvudsakliga sträckning.

En koncession enligt lagen skall förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen och enskild rätt. Den skall också förenas med de villkor för anläggningens utförande och nyttjande som behövs av säkerhetsskäl eller som behövs för att i övrigt skydda människors hälsa och miljön mot skador och olägenheter och främja en långsiktigt god hushållning med mark och vatten och andra resurser eller som av annat skäl behövs från allmän synpunkt.

Det får anges som villkor för en koncession enligt lagen att anläggningen skall vara färdigställd inom en viss tid. Om det finns särskilda skäl kan den angivna tiden förlängas. Ansökan om förlängning skall göras före utgången av den angivna tiden.

8 a § En koncession för distributionsledning skall avse en naturgasledning eller ett nät av naturgasledningar som är anslutna till en bestämd mät- och reglerstation och avse ett i förhållande till mät- och reglerstationen lämpligt område.

Koncessionens giltighetstid

10 § En koncession för transmissionsledning skall meddelas för fyrtio år. En koncession för distributionsledning skall meddelas för tjugo år.

Om det finns särskilda skäl eller om sökande begär det, får dock kortare tid bestämmas.

3 kap. Skyldigheter för den som har koncession för transmissionsledning eller distributionsledning

Anslutning av naturgasledning

1 § Den som har koncession för transmissionsledning eller för distributionsledning är skyldig att, om det inte finns särskilda skäl, på skäliga villkor ansluta en naturgasanläggning till ledningen. För den som har koncession för distributionsledning innefattas skyldigheten att ansluta en naturgasanläggning, som ligger i det område som omfattas av koncessionen för ledningen.

Skyldighet föreligger inte om ledningen saknar kapacitet eller om det annars finns särskilda skäl.

Transport av naturgas

2 § Den som har koncession för transmissionsledning eller för distributionsledning är skyldig att på skäliga villkor transportera naturgas till en ansluten kund.

2 a § En juridisk person som har systemansvar eller bedriver transport av naturgas får inte bedriva handel med naturgas.

I en juridisk person som har systemansvar eller bedriver transport av naturgas får inte någon av ledamöterna i styrelsen samtidigt vara ledamot i styrelsen för en juridisk person som bedriver handel med naturgas.

I en juridisk person som har systemansvar eller bedriver transport av naturgas får inte verkställande direktören eller annan person i beslutsfattande ställning samtidigt vara verkställande direktör eller ha beslutsfattande ställning i en juridisk person som bedriver handel med naturgas.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får medge undantag från bestämmelsen i andra och tredje stycket. Sådant undantag kan medges under de förutsättningar som anges i Europaparlamentet och rådets direktiv om ändring av direktiven 96/92/EG och 98/30/EG och om gemensamma regler för den inre marknaden för el och gas.

2 b § Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får utfärda närmare föreskrifter med syfte att säkerställa oberoendet mellan olika verksamhetsgrenar i ett naturgasföretag.

Transporttariffer

6 § Transporttariffer skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en tariffs skälighet skall det beaktas att ledningsinnehavaren får en rimlig avkastning på verksamheten.

Transporttariffer skall utformas så, att den avgift en berättigad kund betalar för transporten till sin anslutningspunkt eller en importör av naturgas betalar för transporten från sin inmatningspunkt innefattar avgift för transporten i samtliga rörledningar genom vilka transporten sker.

7 § Den som har koncession för en naturgasledning skall offentliggöra sin transporttariff samt på begäran utan dröjsmål lämna skriftlig uppgift om tariffen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om offentliggörande av transporttariff.

X kap. Systemansvar

1 § Regeringen utser den som skall ha systemansvar för naturgas. Med systemansvar avses det övergripande ansvaret för att naturgasledningar och lager som ingår i ett system samverkar driftsäkert så att balans inom hela eller delar av systemet kortsiktigt upprätthålls mellan inmatning och uttag av naturgas. Regeringen kan ange det geografiska området som systemet avser.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får utfärda närmare bestämmelser om systemansvaret.

2 § Systemansvarig för naturgas skall utses för högst tjugo år.

Regeringen kan, om synnerliga skäl föreligger, efter anmälan av tillsynsmyndigheten, återkalla meddelat beslut om systemansvar.

3 § Systemansvarig får, i den utsträckning som behövs för att kunna utöva systemansvaret, reglera tillförsel och uttag av naturgas i systemet mot marknadsmässig ersättning. Systemansvarig har rätt till ersättning för uppkomna kostnader från den som orsakat obalans.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2004.
2. För befintlig naturgasledning, vilken kräver koncession enligt denna lag, och som vid ikraftträdandet saknar koncession, skall ansökan om koncession lämnas in senast sex månader efter lagens ikraftträdande. Koncessionsgivande myndighet får meddela undantag från lagens bestämmelser om vad som ska ingå i en koncessionsansökan för sökanden.

6 Författningskommentar

1 kap. Definitioner

3 § Med transport av naturgas avses överföring genom såväl transmissionsledningar som distributionsledningar till naturgasföretag eller förbrukare av naturgas.

Paragrafen har ändrats eftersom begreppet transport nu används för alla transporttjänster. Med en uppdelning av alla naturgasföretag i skilda juridiska personer för olika verksamhetsgrenar finns inte längre någon ”överföring för egen räkning”. Ändringen införs i denna paragraf för att tydliggöra att en ändring därmed skett i användningen av ordet ”transport”. Därigenom får alla bestämmelser i lagen om transport en utökad tillämpning, så att all överföring av naturgas omfattas.

3 a § Med transmissionsledning avses en högtrycksledning för överföring av naturgas från den svenska gränsen till och med en mät- och reglerstation som utgör bestämning av en koncession för distributionsledning.

För att skilja mellan de olika typerna av transporttjänster på naturgasmarknaden används den i branschen gängse terminologin, ”transmission” respektive ”distribution”. Eftersom en koncession för distributionsledning är bestämd utifrån en viss mät- och reglerstation, används denna som gräns mellan transmissions- och distributionsnäten. Det innebär att en transmissionsledning kan vara belägen efter en mät- och reglerstation. En mät- och reglerstation kan också vara belägen inom ett distributionsområde.

3 c § Med distributionsledning avses ledning eller ledningsnät för naturgas som inte är transmissionsledning.

Se kommentaren till 3 a §.

2 kap. Koncession

1 § En naturgasledning eller ett naturgaslager får inte byggas eller användas utan tillstånd (koncession). Åtgärder för att bereda plats för en naturgasledning, såsom sprängning, schaktning, skogsavverkning, markberedning eller liknande åtgärder får inte vidtas innan koncession har meddelats.

Koncession krävs inte för en naturgasledning som

1. ansluter direkt till ett distributionsnät för vilket innehavaren har koncession för distributionsledning eller
2. uteslutande skall användas inom hamn- eller industriområde.

Regeringen får föreskriva om undantag från kravet på koncession enligt första stycket i fråga om vissa slag av naturgasledningar eller vissa slag av åtgärder med naturgasledningar.

Regeringen eller, efter Regeringens bemyndigande, tillsynsmyndigheten, får i det enskilda fallet meddela ett bindande besked om huruvida en eller flera naturgasledningar omfattas av föreskrifter om undantag från kravet på koncession för distributionsledning.

I paragrafens *andra stycke* har införts de ändringar som följer av de nya bestämmelserna om koncession för distributionsledning. Nya ledningar som ansluter till ett koncessionerat distributionsnät ingår i den koncessionen och koncession för dem behöver inte prövas särskilt. Det innefattar alla typer av anläggningar som definieras som naturgasledning enligt lagen.

Fjärde stycket är nytt. Det ger regeringen möjlighet att meddela förhandsbesked om huruvida viss ledning är koncessionspliktig. Befogenheten att meddela förhandsbesked får delegeras till tillsynsmyndigheten.

2 a § Koncession för transmissionsledning meddelas av regeringen. Koncession för distributionsledning meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

I paragrafens *första stycke* återfinns en bestämmelse om den nya koncessionen för distributionsledning. Här sägs endast att beslut om sådan koncession får delegeras till tillsynsmyndigheten.

8 § En koncession för transmissionsledning som avser en rörledning skall ange dess huvudsakliga sträckning.

En koncession enligt lagen skall förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen och enskild rätt. Den skall också förenas med de villkor för anläggningens utförande och nyttjande som behövs av säkerhetsskäl eller som behövs för att i övrigt skydda människors hälsa och miljön mot skador och olägenheter och främja en långsiktigt god hushållning med mark och vatten och andra resurser eller som av annat skäl behövs från allmän synpunkt.

Det får anges som villkor för en koncession enligt lagen att anläggningen skall vara färdigställd inom en viss tid. Om det finns särskilda skäl kan den angivna tiden förlängas. Ansökan om förlängning skall göras före utgången av den angivna tiden.

Paragrafen innehåller endast redaktionella ändringar. Tillämpningen av *andra* och *tredje* stycket omfattar även koncession för distributionsledning.

8 a § En koncession för distribution skall avse en naturgasledning eller ett nät av naturgasledningar som är anslutna till en bestämd mät- och reglerstation och avse ett i förhållande till mät- och reglerstationen lämpligt område.

Paragrafen är ny och reglerar förutsättningarna för att meddela koncession för distribution.

Koncessionens giltighetstid

10 § En koncession för transmissionsledning skall meddelas för fyrtio år. En koncession för distributionsledning skall meddelas för tjugo år.

Om det finns särskilda skäl eller om sökande begär det, får dock kortare tid bestämmas.

I paragrafens första stycke har en mening tillagts med en bestämmelse om koncessionstiden för distributionskoncession. Mot bakgrund av att naturgasmarknaden i Sverige är relativt ny och outvecklad har en giltighetstid på tjugo år bedömts lämplig för koncession för distribution.

3 kap. Skyldigheter för den som har koncession för transmissionsledning eller distributionsledning

För att en avreglerad naturgasmarknad skall fungera bör monopolet på transportverksamhet medföra vissa skyldigheter. När alla ledningar i det svenska naturgasnätet blir koncessionerade, medför det att skyldigheterna kan bestämmas av koncessionsinnehavet, inte som tidigare av ledningsinnehavet.

Anslutning av naturgasledning

1 § Den som har koncession för transmissionsledning eller för distributionsledning är skyldig att, om det inte finns särskilda skäl, på skäliga villkor ansluta en naturgasanläggning till ledningen. För den som har koncession för distributionsledning innefattas skyldigheten att ansluta en naturgasanläggning, som ligger i det område som omfattas av koncessionen för ledningen.

Skyldighet föreligger inte om ledningen saknar kapacitet eller om det annars finns särskilda skäl.

I paragrafens *första styckes* första mening har en redaktionell ändring gjorts till följd av införandet av koncession för distributionsledning. Någon ändring i tillämpningen i fråga om anslutning till transmissionsledning är inte avsedd. Den som har koncession för distribution är skyldig att ansluta en anläggning som är belägen inom det geografiska område som finns bestämt i koncessionen. Det innebär att distributionskoncessionären är skyldig att bygga en ny ledning för att en kund ska kunna anslutas.

Paragrafens *andra stycke* är oförändrat.

Paragrafens tidigare tredje stycke har upphävts då skyldigheten att ansluta en naturgasanläggning gäller för den som har koncession och inte som tidigare innehar en ledning.

Transport av naturgas

2 § Den som har koncession för transmissionsledning eller distributionsledning är skyldig att på skäligena villkor transportera naturgas till en ansluten kund.

Paragrafens enda kvarvarande stycke har ändrats så att det framgår att transport-skyldigheten följer av koncessionen. Den definition av ”transport”, som tidigare bestämde för vems räkning transporten skulle utföras, upphävs. En bestämning av till vem transporten sker införs i stället i denna paragraf, som reglerar transport-skyldighet. Bestämmelsen säkerställer tredjepartstillträde till det svenska naturgasnätet.

2 a § En juridisk person som har systemansvar eller bedriver transport av naturgas får inte bedriva handel med naturgas.

I en juridisk person som har systemansvar eller bedriver transport av naturgas får inte någon av ledamöterna i styrelsen samtidigt vara ledamot i styrelsen för en juridisk person som bedriver handel med naturgas.

I en juridisk person som har systemansvar eller bedriver transport av naturgas får inte verkställande direktören eller annan person i beslutsfattande ställning samtidigt vara verkställande direktör eller har beslutsfattande ställning i en juridisk person som bedriver handel med naturgas.

Regeringen eller den myndigheten regeringen bestämmer får medge undantag från bestämmelserna i andra och tredje stycket. Sådant undantag kan medges under de förutsättningar som anges i Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/00/EU med regler för den inre marknaden för el och gas.

Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om åtskillnad mellan olika verksamhetsgrenar i ett naturgasföretag. I *första stycket* stadgas att transport av gas och handel med gas måste bedrivas i skilda juridiska personer.

I *andra och tredje styckena* finns bestämmelser om att personer med styrande och ledande funktioner i en juridisk person som bedriver transportverksamhet inte samtidigt får inneha sådana funktioner i en juridisk person som bedriver handel med gas.

Fjärde stycket reglerar att Regeringen har möjlighet att föreskriva om undantag från bestämmelserna om funktionell åtskillnad. Det kan ske i förordning eller

enskilda beslut. Undantaget baseras på en bestämmelse i el- och gasmarknadsdirektivet, som förutsätter att ett företag som beviljas sådant undantag har högst etthundratusen kunder. Med hänsyn till naturgasmarknadens totala omfattning i Sverige har det inte ansetts nödvändigt att införa begränsningen i lagen.

2 b § Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får utfärda närmare föreskrifter med syfte att säkerställa oberoendet mellan olika verksamhetsgrenar i ett naturgasföretag.

Paragrafen är ny. El- och gasmarknadsdirektivet innehåller detaljerade bestämmelser med syfte att säkerställa oberoendet mellan olika verksamhetsgrenar i naturgasföretag. Dessa införlivas i svensk rätt lämpligast i form av bestämmelser i förordning eller myndighetsföreskrifter.

Transporttariffer

6 § Transporttariffer skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en tariffs skälighet skall det beaktas att ledningsinnehavaren får en rimlig avkastning på verksamheten.

Transporttariffer skall utformas så, att den avgift en berättigad kund betalar för transporten till sin anslutningspunkt eller en importör av naturgas betalar för transporten från sin imatningspunkt innefattar avgift för transporten i samtliga rörledningar genom vilka transporten sker.

Utan att någon ändring därvidlag gjorts i denna paragraf, har tillämpningsområdet utökats genom den nya definitionen av ”transport”. Därigenom säkerställs ett tredjepartstillträde på objektiva och icke-diskriminerande grunder.

Paragrafens andra stycke har ändrats så att även den situationen att naturgas matas in i det svenska naturgassystemet på mer än ett ställe omfattas av bestämmelserna om transporttariffer.

7 § Den som har koncession för en naturgasledning skall offentliggöra sin transporttariff samt på begäran utan dröjsmål lämna skriftlig uppgift om tariffen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om offentliggörande av transporttariff.

Paragrafens *första stycke* innehåller en redaktionell ändring till följd av att skyldigheten som stadgas i paragrafen anses följa av koncessionen.

X kap. Systemansvar

1 § Regeringen utser den som skall ha systemansvar för naturgas. Med systemansvar avses det övergripande ansvaret för att naturgasledningar och lager som ingår i ett system samverkar driftssäkert så att balans inom

hela eller delar av systemet kortsiktigt upprätthålls mellan inmatning och uttag av naturgas. Regeringen kan ange det geografiska området som systemet avser.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får utfärda närmare bestämmelser om systemansvaret.

Paragrafen, liksom hela kapitlet, är ny. Den införlivar de övergripande bestämmelserna om systemansvar i el- och gasmarknadsdirektivet. Övriga bestämmelser kan genom bemyndigandet i *andra stycket* införlivas i förordning eller myndighetsföreskrifter.

2 § Systemansvarig för naturgas skall utses för högst tjugo år.

Regeringen kan, om synnerliga skäl föreligger, efter anmälan av tillsynsmyndigheten, återkalla meddelat beslut om systemansvar.

Paragrafen innehåller bestämmelser som reglerar statsmakternas kontroll av den systemansvarige. Av *första stycket* framgår att denne utses på en bestämd tid, tjugo år.

Bestämmelserna i *andra stycket* ger regeringen möjlighet att vid extraordinära omständigheter återkalla systemansvaret. Detta får ske först efter anmälan från tillsynsmyndigheten.

3 § Systemansvarig får, i den utsträckning som behövs för att kunna utöva systemansvaret, reglera tillförsel och uttag av naturgas i systemet mot marknadsmässig ersättning. Systemansvarig har rätt till ersättning för uppkomna kostnader från den som orsakat obalans.

Paragrafen reglerar systemansvarigs rätt att av övriga naturgasföretag ta ut ersättning för uppkomna kostnader.

Del 2 Naturgasmarknaden

Sammanfattning

Utvecklingen på den svenska naturgasmarknaden analyseras med särskilt fokus på prisutvecklingen för olika kundgrupper. Denna del av rapporten redovisar prisutvecklingen för svenska kundgrupper men också utvecklingen av de svenska naturgaspriserna i jämförelse med priserna i några valda europeiska länder. De europeiska länderna utgörs av Belgien, Finland, Storbritannien och Tyskland.

Nedan redovisas några av de viktigaste slutsatserna vad gäller prisutvecklingen på naturgas i Sverige.

- Prisutvecklingen för naturgas har sedan januari 2001 följt en nedåtgående trend för industrikunder i Sverige. Generellt kan det sägas att det finns tecken på att den relativa prisnivån för industrikunder i Sverige har sjunkit när länder som Storbritannien, Finland och Tyskland jämförs. Den föregående trenden märks dock inte när naturgaspriset för industrikunder i Sverige jämförs mot belgiska industrikunder. Vidare betalar fortfarande riktigt stora industrikunder i Sverige väsentligt mer för naturgas än motsvarande kundgrupper i Finland, Belgien och Storbritannien. Uppgifter om naturgaspriser för de största naturgasanvändarna bland tyska industrikunder saknas.
- Naturgaspriset för hushållskunder har ökat markant från och med den 1 januari 2001. Denna tendens märks även när naturgaspriset för hushållskunder i Sverige relateras till utvecklingen i Belgien, Storbritannien och Tyskland. Större hushållskunder betalar relativt sett ett högre naturgaspris i Sverige än motsvarande kundgrupper i Belgien och Tyskland. Det motsatta förhållandet gäller när små hushållskunder i Sverige jämförs med motsvarande hushållskunder i Belgien och Tyskland. Slutligen är naturgaspriset i Sverige för hushållskunder betydligt högre än för hushållskunder i Storbritannien. Detta gäller oavsett vilken kundkategori som jämförs.
- Priset på transporttjänster har i stort sett varit oförändrade sedan naturgaslagens ikraftträdande år 2000 med särskilda krav på transporttariifferna. Sydkraft Gas AB har under år 2001 ändrat metod för beräkning av transporttariifferna, vilket enligt uppgift från företaget lett till lägre tariffer.

7 Beskrivning av naturgasmarknaden

I det här kapitlet beskrivs naturgasanvändningen i Sverige. Därefter beskrivs strukturen på den svenska naturgasmarknaden. Avslutningsvis skildras kort pågående och planerade utbyggnader av det svenska naturgasnätet.

7.1 Naturgasanvändningen

Sedan naturgasen introducerades i Sverige 1985 har användningen gradvis ökat, men har idag stabiliserats på 1992 års nivå. Den svenska importen av naturgas uppgick år 2001 till 917 miljoner kubikmeter, motsvarande 8,9 TWh². Industrier samt kraftvärme- och värmeverk står vardera för ca 40 % av användningen, medan hushållens naturgasanvändning uppgår till 17 %. En mindre andel naturgas används också som fordonsbränsle.

Importen av naturgas till Sverige sker i dag uteslutande från de danska naturgasfälten i Nordsjön. Rörledningarna går via det danska fastlandet, under Öresund till Klagshamn utanför Malmö. Naturgasnätet sträcker sig från Trelleborg till Göteborg och inkluderar grenledningar längs vägen, bl.a. till Hyltebruk i Småland. Naturgasen distribueras för närvarande till 28 kommuner. I dessa kommuner står naturgasen för runt 20 % av energianvändningen. Nova naturgas äger och förvaltar stamledningen samt importerar och överför gas åt andra bolag. Sydkraft Gas AB ansvarar för grenledningarna i södra Sverige och har för närvarande byggt ut gasledningen från Hyltebruk till Gislaved och Gnosjö.

I Sverige är naturgas en marginell energikälla. I EU-länderna och världen som helhet står naturgasen för drygt 20 % av energiförsörjningen. Naturgasens andel av den totala globala tillförseln har vuxit snabbt under det senaste decenniet och är numera den snabbast växande primära energikällan i världen. Inom EU har naturgas en roll i arbetet för att minska miljöfarliga utsläpp, främst genom att ersätta kol och olja samt i nuvarande elproduktion. Således väntas elsektorns andel av den totala naturgasanvändningen öka kraftigt inom den kommande tioårsperioden. Även totalt väntas naturgasanvändningen öka.

De kommersiellt utvinningsbara reserverna uppgick i slutet av år 2001 till 155 000 miljarder kubikmeter och beräknas räcka i drygt 60 år med dagens användning, teknik och ekonomi. Huvuddelen av reserverna finns i de f.d. Sovjetrepublikerna (36 %) samt Mellanöstern (36 %). Endast 3,1 % av jordens naturgasreserver återfinns inom Europa, inklusive Norge och de forna öststaterna. Med dagens användning skulle detta förråd räcka i 16 år. Det senaste decenniet har EU-

---

² Omräkningsfaktorn för naturgas ändrades fr.o.m. år 2002 från 9,72 Mwh/1000 kubikmeter till 11,1 Mwh/1000 kubikmeter.

ländernas naturgasförsörjning till allt större del baserats på produktion i Nordsjön samt import från Ryssland och Algeriet. För att öka försörjningstryggheten finns det europeiska intressen som önskar fler förbindelser mellan de ryska respektive norska naturgasfälten och kontinenten.

7.2 Marknadsbeskrivning

I Sverige finns ett fåtal naturgasföretag. De utgörs av Göteborg energi, Lunds energi, Nova Naturgas, Sydkraft Gas, Varbergs energi, Ängelholms energi samt Öresundskraft. Nova naturgas förser Sydkraft Gas, Göteborgs energi och Varbergs energi med naturgas. Sydkraft Gas levererar i sin tur naturgas till de övriga aktörerna.

Ägarna bakom Nova Naturgas är Ruhrgas, Statoil, Dong och Fortum. Nova naturgas beslutade i november 2002 att dela upp sin transport- och försäljningsverksamhet i olika juridiska personer. Sydkraft Gas är ett dotterbolag till Sydkraft. Sydkraft är i sin tur ägt av E.ON energie (majoritetsägare) samt Statkraft. E.ON energie har givit ett bud på sin tyska konkurrent Ruhrgas år 2002, men tyska konkurrensmyndigheter har motsatt sig köpet. Frågan är ännu inte avgjord i domstol, vilket innebär att det finns en viss osäkerhet om köpet går igenom eller inte. Under förutsättning att köpet går igenom kommer alltså E.ON energie att ha ägarintressen i både Sydkraft och Nova naturgas.

Svensk Naturgas AB som är ett helägt dotterbolag till Fortum är sedan ett antal år tillbaka engagerat i att undersöka möjligheten att introducera naturgas i Mälardalen³. Övriga naturgasföretag ägs av sina respektive kommuner.

I Sverige finns för närvarande sex berättigade industrikunder. Då gränsen sänks till 15 miljoner m³ för berättigade industrikunder den 1 augusti 2003 väntas ytterligare två industrikunder bli berättigade att fritt välja leverantör. En av dessa kunder är redan idag kund men använder mindre än 25 miljoner kubikmeter gas⁴. Det finns fem större kraftvärmeverk som använder naturgas⁵. Några nya kraftvärmeproducenter som använder naturgas bedöms inte tillkomma år 2003.

7.3 Pågående och planerade utbyggnader av naturgasnätet

Utbyggnaden av naturgasnätet har under den senaste tiden tagit fart. Sydkraft Gas har under år 2002 byggt ut naturgasnätet från Hyltebruk till Gislaved och Gnosjö. Potentialen för naturgasanvändningen i området bedöms uppgå till 450 GWh naturgas sett på några års sikt. Industrikunder utgör den enskilt viktigaste kundgruppen. Vidare har Sydkraft Gas i samarbete med Verbundnetz gas, Sjaellandske

---

³ Majoritetsägare i Fortum är den finländska staten.

⁴ 25 miljoner kubikmeter naturgas motsvarar ca 280 GWh medan 15 miljoner kubikmeter naturgas motsvarar ca 165 GWh.

⁵ Detta inkluderar inte Varberg Energis kraftvärmeverk då det är mycket litet.

Kraftvaerker och Norsk Hydro planer på att bygga en transmissionsledning mellan Tyskland och Sverige via Danmark. Projektet går under namnet Baltic Gas Interconnector och beräknas vara klart tidigast år 2006, förutsatt att tillstånd ges för en utbyggnad under den första hälften av år 2003.

Nova naturgas bygger för närvarande ut naturgasnätet från Göteborg till Stenungsund. Avtal har redan skrivits med en stor industrikund i Stenungsund för leverans av naturgas under hösten 2003. Vidare har ett avtal skrivits med en industrikund utanför Kungälv. Leverans bedöms ske under år 2004. I bägge fallen ska naturgasen användas som råvara i processen.

Svensk Naturgas AB har som tidigare nämnts planer på att introducera naturgas i Mellansverige. Under förutsättning att ett beslut om utbyggnad kommer under år 2003 kan leverans av naturgas ske till det aktuella området under år 2008.

8 Prisetveckling på naturgas i Europa och i Sverige

Den första delen av detta kapitel beskriver vad som bestämmer prisutvecklingen på naturgas i Europa. Den senare delen av kapitlet beskriver utvecklingen av naturgaspriset för olika kundgrupper i Sverige.

8.1 Prisetveckling på naturgas i Europa

Prisetvecklingen för den europeiska gasimporten påverkas i hög grad av den internationella prisutvecklingen på olja. Detta beror på att långsiktiga kontrakt, i regel s.k. take-or-pay avtal, mellan köpare och producenter baseras på kundens alternativkostnad vilken vanligtvis är olja⁶. Under de senaste 1-2 åren har det funnits vissa tendenser till att LNG-leveranser till Europa påverkat prisnivån på rörbunden naturgas⁷. Leveranser av LNG har framförallt satt en övre gräns för naturgaspriset.

I Kontinentaleuropa har det skett en viss utveckling av spotmarknader för gas i anslutning till olika marknadsnav. Exempelvis kan nämnas Zeebrugge i Belgien samt Bunde i Tyskland. Emellertid är likviditeten på dessa marknadsplatser inte lika hög som på marknadsplatser i Storbritannien. Den gas-mot-gas prissättning som kan observeras i Storbritannien kräver en väl utvecklad spotmarknad. Detta innebär att det kommer krävas en fortsatt utveckling av Europas spotmarknader för naturgas innan en reell gas-mot-gas prissättning kommer att ske.

Bakgrunden till utvecklingen av en fungerande spotmarknad i Storbritannien är lite speciell och uppstod delvis till följd av ett utbudsöverskott på gas. Detta berodde på att ”shippers” hade kontrakterat havsbaserade producenter i början av 1990-talet att leverera naturgas från nya gasfält⁸. Denna naturgas skulle förse ny kraftproduktion som bedömdes tillkomma 1995 samt högt ställda förväntningar om framtida marknadsandelar. Då leveransförseningar av de beställda gas-baserade kraftstationerna inträffade uppstod ett gasöverskott vilket tvingade ”shippers” att sälja gasen på spot-basis för att undvika take-or-pay problem.

Priset på naturgasimporten till Sverige påverkas i nuläget av samma faktorer som för övriga europeiska importländer. Importpriserna för naturgas i Europa

---

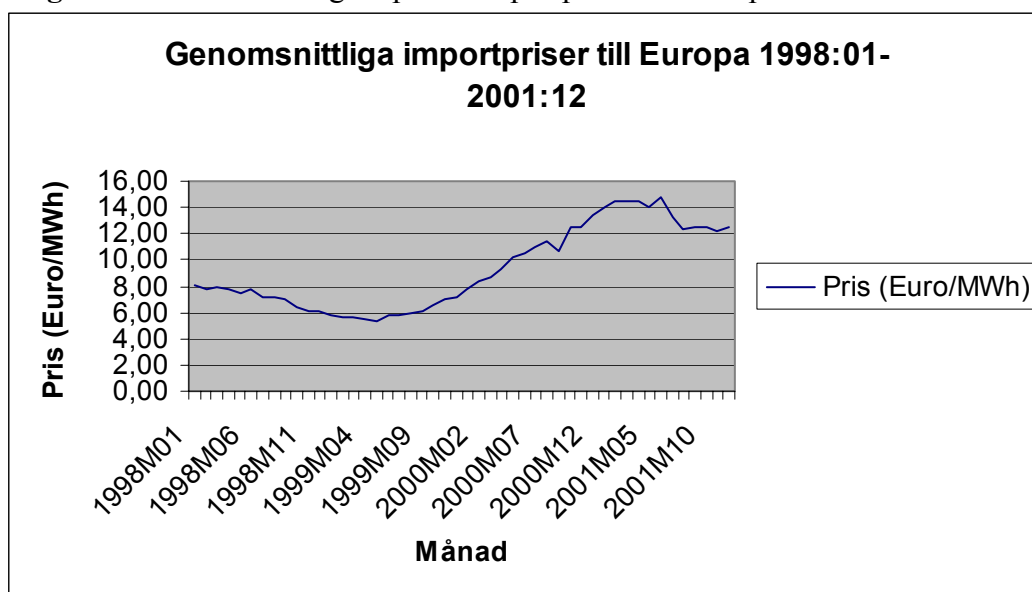
⁶ Take-or-pay avtal innebär att kunden förbinder sig att betala en minsta volym samtidigt som säljare förbinder sig att leverera en maximal volym under en given tidsperiod. Förutom alternativet att indexera priset mot oljepriset förekommer även indexering mot el- eller kolpriset.

⁷ LNG är en engelsk förkortning för Liquefied natural gas. LNG är naturgas som har kylts ned vilket reducerar dess volym. Transport av LNG sker vanligtvis med hjälp av specialkonstruerade fartyg.

⁸ Shippers köper naturgasen från producenten och använder transmissions- och distributionsföretag för att föra över gasen till slutkunden.

fluktuerar med en viss eftersläpning det internationella oljepriset. I diagram 1 nedan visas prisutvecklingen för importpriserna till Europa. Noterbart är den kraftiga prisökningen som inträffade under sista delen av år 1999 och varade ända till mitten av år 2001. Detta berodde framförallt på den ekonomiska högkonjunkturen i världen vilken ökade efterfrågan på olja. Då oljepriset ökade följde importpriset för naturgas med den uppåtgående oljepristrenden.

Diagram 1: Genomsnittliga löpande importpriser till Europa.

Källa: IEA, Energimyndighetens bearbetning.

8.2 Prisutveckling för olika kundtyper i Sverige

I en studie av EU-kommissionen i oktober 2002 presenteras olika indikatorer på utvecklingen av medlemsländernas naturgasmarknader⁹. Sverige pekas ut som ett land som ur prissynpunkt befinner sig på ett europeiskt medel för stora och små industrikunder. För hushållskunder är däremot prisnivån hög och, sedan januari 2000, stigande. Vidare redovisar rapporten att uppskattade transmissionsavgifter i Sverige för kunder med en konsumtion som överstiger 25 miljoner kubikmeter tillhör bland de högsta i Europa.

I nedanstående diagram presenteras prisstatistik för olika industri- och hushållskunder. Både industri- och hushållskunder är uppdelade i olika grupper beroende på hur stor naturgasanvändningen är. Hushållskunder klassificeras endast utifrån den årliga naturgasanvändningen. Industrikunder definieras utifrån årlig användning men också utifrån med vilken regelbundenhet gasen tas från nätet.

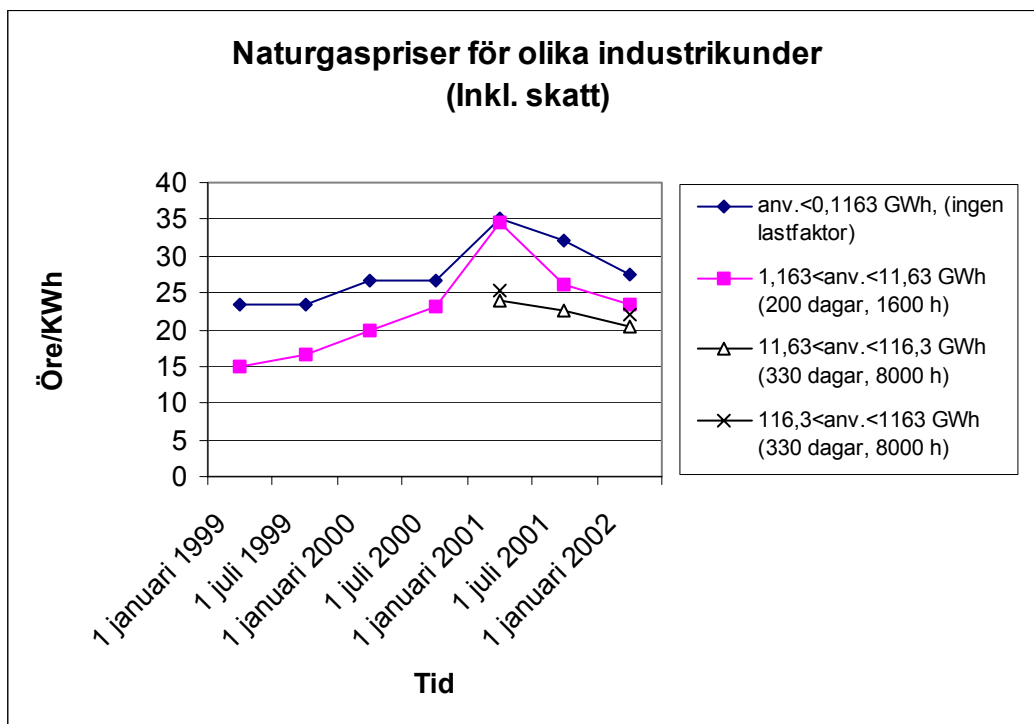
⁹ Commission Staff Working Paper, "Second benchmarking report on the implementation of the internal electricity and gas market".

Regelbundenheten, eller den så kallade lastfaktorn, bestäms i dagar eller i timmar¹⁰.

För både industri- och hushållskunder kan det allmänt sägas att priserna är relativt lägre för en kund med en hög naturgasförbrukning än för en kund med en låg naturgasförbrukning. Det bör påpekas att osäkerheten vad gäller prisnivån för de största industrikunderna förmodligen är stor. Detta beror på att varje industrikund förhandlar individuellt om gaspriset med sitt gasföretag. Den relativa förhandlingspositionen och därmed gaspriset påverkas förmodligen av storleken på gasleveranserna samt möjligheten för det individuella industriföretaget att substituera naturgas med andra energibärare. Det är därför troligt att det faktiska naturgaspriset skiljer sig åt inom samma kundkategori.

Utifrån diagram 2a kan det ses att prisutvecklingen för industrikunder i Sverige i grova drag följer den europeiska prisutvecklingen. Notera också att dagens berättigade industrikunder återfinns på de turkost ritade punkterna. På grund av bristande statistik finns det endast två tidpunkter där naturgaspriset för de största industrikunderna redovisas. Utifrån detta material kan det ses att naturgaspriset har sänkts för de största industrikunderna från 25 öre/KWh till 22 öre/KWh när den 1 januari 2001 jämförs med den 1 januari 2002.

Diagram 2a: Löpande naturgaspriser för olika industrikunder.

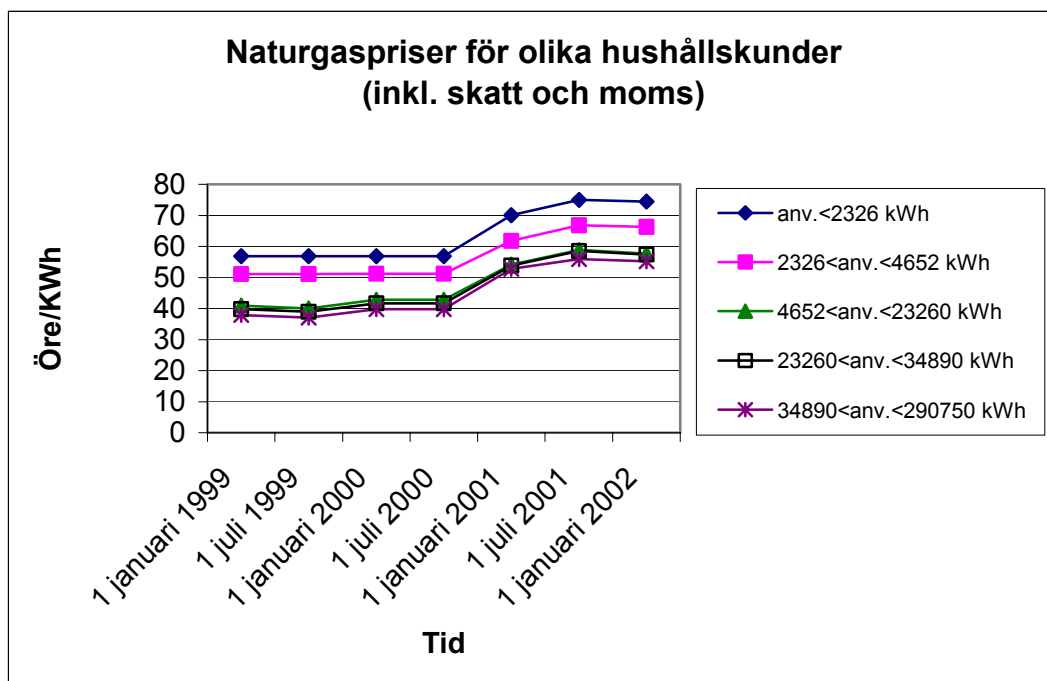

Källa: Eurostat, Energimyndighetens bearbetning.

¹⁰ Detta kan belysas med följande exempel. Anta att det finns en industrikund som använder motsvarande 1163 GWh naturgas per år och med en lastfaktor på 330 dagar och 8000 timmar. En lastfaktor på 330 dagar innebär att det maximala dagliga uttaget är 3,5 GWh (1163 dividerat med 330). Det maximala timvisa uttaget ges istället av 145 MWh (1163 dividerat med 8000).

Prisutvecklingen för hushållskunder avviker från prisutvecklingen för industri-
kunder i Sverige. Detta illustreras i diagram 2b nedan. I början av år 2001 sker en
markant höjning av naturgaspriset. Därefter har prinsnivån varit fortsatt hög. Den
avvikande prisutvecklingen för hushållskunder jämfört med industrikunder kan
möjligtvis förklaras av att den relativa kostnaden för hushållskunder att byta
energibärare är högre än för industrikunder.

Diagram 2b: Löpande naturgaspriser för olika hushållskunder.

Källa: Eurostat, Energimyndighetens bearbetning.

9 Prisjämförelse för naturgas

Syftet bakom detta avsnitt är att göra prisjämförelser för att få en grund för en analys av den svenska naturgasmarknaden. I detta kapitel presenteras den svenska prisutvecklingen i relation till några utvalda europeiska länder. Det är emellertid mycket svårt att hitta något land i Europa som i fråga om naturgasanvändning är jämförbart med Sverige. Den svenska naturgasmarknadens ringa omfattning är i sig en grund för att det är svårt att göra jämförelser. Därför diskuteras inledningsvis strukturen på gasmarknaderna i de valda europeiska referensländerna.

9.1 Struktur och spelregler

Naturgaspriset påverkas bland annat av strukturen och mognadsgraden på de nationella naturgasmarknaderna vilka varierar inom Europa.

Valet av europeiska referensländer har i viss mån begränsats av bristande statistikmaterial. Referensländerna utgörs av Storbritannien, Finland, Tyskland samt Belgien. Storbritannien har valts som ett referensland av två anledningar. För det första är Storbritannien det land i Europa som har kommit längst i avregleringen av naturgasmarknaden. För det andra är Storbritannien ett exempel på ett gasproducerande land. Finland är intressant av den anledningen att det är ett mindre europeiskt land utan någon egen naturgasproduktion. Även om Finland är det landet som är mest jämförbart med Sverige vad gäller naturgasanvändning har det ändå en andel på 11 % naturgas i sin energiförsörjning, att jämföra med Sveriges 1 %. Tyskland och Belgien är exempel på två europeiska länder som sedan länge har ett väl utbyggt naturgasnät. Storleken på deras naturgasmarknader skiljer sig naturligtvis kraftigt åt.

Naturgasanvändningen inom Storbritannien uppgick till cirka 1000 TWh år 2001. Naturgasproduktionen var cirka 1100 TWh samma år. Avregleringen av naturgasmarknaden i Storbritannien startade redan år 1986 i och med privatiseringen av det statsägda monopolet British gas. Sedan 1998 råder en full marknadsöppning. Alla gaskunder, oavsett storlek, kan fritt välja gasleverantör. Grovt sett kan aktörerna på den brittiska naturgasmarknaden delas in i tre grupper. ”Transporters” äger och driver ledningsnäten. ”Shippers” köper gasen från producenterna och använder transmissions- och distributionsföretag för att föra över gasen till slutkunden. Slutligen tar leverantören över vilken marknadsför och säljer gasen till kunderna.

På transmissionsidan råder en monopolsituation då nätet ägs och sköts av BG Transco. BG Transco regleras utifrån ett avkastningstak. Distributionsnätet ägs och drivs i princip uteslutande av BG Transco förutom några fåtal lokala distributionsnät. Både transmissions- samt distributionsnätet är öppet för third

party access (TPA)¹¹. Eftersom Storbritannien tillämpar principen om juridisk åtskillnad mellan transport- och försäljningsverksamhet är definitionsmässigt all gas transporterad genom TPA. I ett europeiskt perspektiv är transmissionsavgifterna relativt låga. Att en stor andel av gaskunderna bytt leverantör är en indikator på att konkurrensen fungerar. Bland stora industrikunder har över 50 procent bytt leverantör under perioden 1998-2001. Motsvarande siffra för hushållskunder och mindre företagskunder ligger mellan 30-50 procent¹².

I Belgien uppgick naturgasanvändningen år 2001 till 153 TWh. Någon inhemsk naturgasproduktion finns inte. Graden av marknadsöppning, dvs. andelen av den totala gasanvändningen som berättigade kunder står för, är 59 procent. De kunder som konsumerar 5 miljoner kubikmeter eller mer definieras som berättigade kunder. Gasindustrin i Belgien har dominerats av Distrigas. Sedan slutet av år 2001 har bolaget separerats i två olika juridiska personer vilka består av Fluxys och nya Distrigas. Fluxys äger och driver transmissionsnätet i Belgien medan nya Distrigas är ett renodlat försäljningsbolag. I dagsläget finns det inga uppgifter om andelen gaskunder som har bytt leverantör i Belgien. Transmissionsavgifterna är generellt sett låga. En signifikant komponent i transmissionsavgifterna är relaterad till det avstånd gasen ska transporteras.

I Tyskland uppgick naturgasproduktionen år 2001 till cirka 185 TWh. Naturgasanvändningen uppgick samma år till närmare 880 TWh. Graden av marknadsöppning är formellt sett 100 procent. Det finns emellertid flera skäl till att konkurrensen inte fungerar på ett tillfredsställande sätt. Den tyska marknaden är mycket invecklad med 18 transmissionsföretag och cirka 700 distributionsföretag. Ett av det största problemen är att strukturen på transmissions- och distributionstarifferna är svåröverskådlig. Förekomsten av flera mellanled, där varje aktör kräver en marginal för sin tjänst, fördyrar naturgasen. Följden är att det blir komplicerat och, i flertalet fall, dyrt att leverera naturgas till slutkund. Vidare är korsägande vanligt mellan gasföretag på olika nivåer.

Transmissionsavgifterna på kortare distanser är i linje med europeiskt medel. På längre distanser är emellertid transmissionsavgifterna mycket höga. Det sistnämnda har bland annat att göra med att transmissionsoperatörerna tillämpar en tariffstruktur vilken i hög grad är relaterad till det avstånd gasen ska transporteras. En väldigt liten andel av gaskunderna har under perioden 1998-2001 bytt gasleverantör. Detta gäller såväl små som stora kunder. Uppgifter för hur stor andel av gaskunderna i Tyskland som har omförhandlat sina gaskontrakt saknas.

Naturgasanvändningen inom Finland uppgick till 43 TWh år 2001. Gasum Oy är ansvarig för importen, transmissionen samt grossistförsäljningen av naturgas. Företagets största delägare utgörs av Fortum, Gazprom, Ruhrgas och den finska

---

¹¹ Ägare av transmissions- och distributionsnät ska göra det möjligt för andra aktörer att utnyttja dessa.

¹² Commission Staff Working Paper, "Second benchmarking report on the implementation of the internal electricity and gas market".

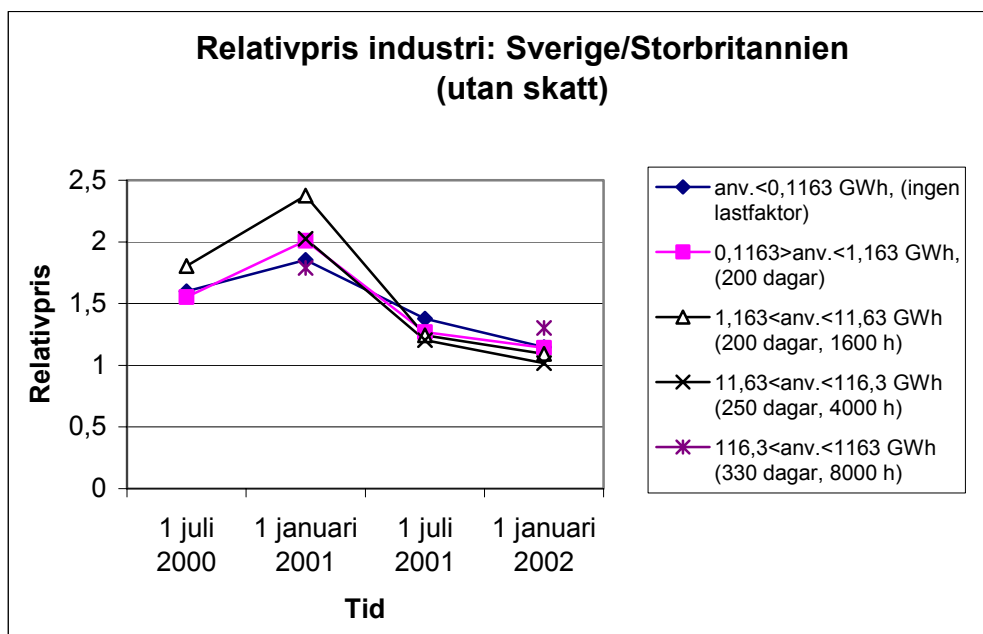
staten. Naturgasimporten kommer i dagsläget uteslutande från Ryssland. Enligt EU:s gas direktiv är Finland undantagen att öppna sitt naturgasnät tills det finska gasnätet är anslutet till ett annat EU-land eller tills att gas kan köpas från minst två externa säljare. Sedan den första januari 2001 måste transmissions- och distributionsföretagen separera försäljningen från transportverksamheten i deras redovisning. En sekundärmarknad har existerat sedan första mars 2001. Berättigade kunder, dvs. kunder med en konsumtion som överstiger 5 miljoner kubikmeter, kan handla med varandra med den naturgas som köpts av Gasum men inte använts.

9.2 Prisjämförelse mellan Sverige och några utvalda europeiska länder

Ett relativprisindex har skapats i syfte att jämföra naturgaspriserna mellan olika kundgrupper i Sverige och motsvarande kundgrupper utomlands¹³. Ett indexvärde som överstiger ett indikerar att prisnivån på naturgas är högre i Sverige än i det valda referenslandet. Då indexvärdet är mindre än ett visar detta att prisnivån på naturgas i Sverige är relativt lägre än i det valda referenslandet.

Utifrån diagram 3a nedan kan det ses att det skett en viss konvergering av naturgaspriserna mellan industrikunder i Sverige och Storbritannien. Framförallt gäller detta för mindre och medelstora konsumentgrupper. Priserna för de största industrikunderna verkar vara betydligt högre i Sverige än i Storbritannien. Det bör emellertid påpekas att statistikunderlaget är litet.

Diagram 3a: Relativpriset mellan Sverige och Storbritannien för olika industrikunder

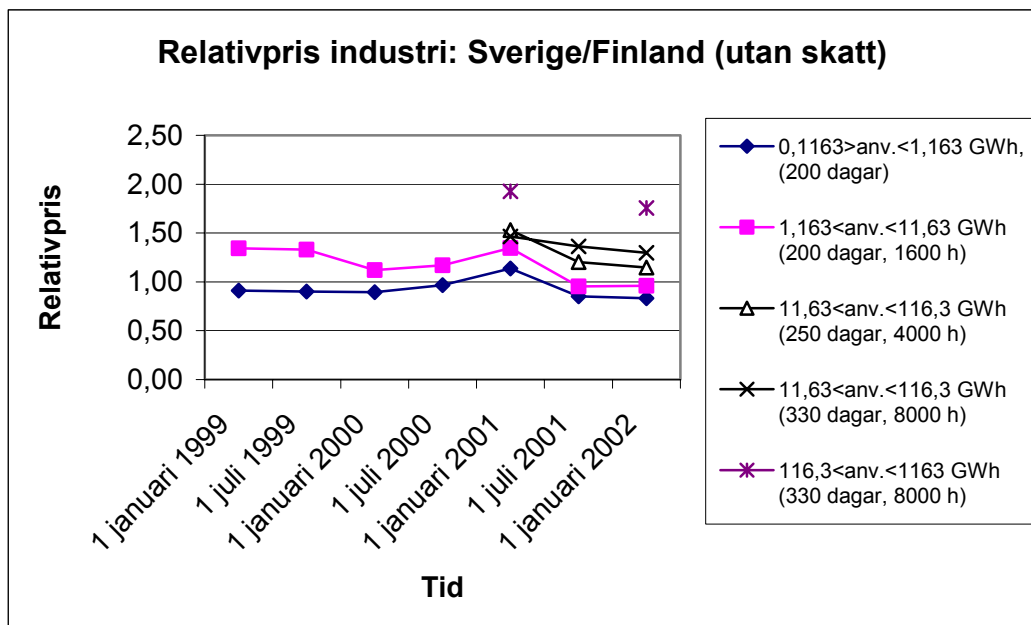

Källa: Eurostat, Energimyndighetens bearbetning.

¹³ Relativprisindexet definieras som kvoten mellan naturgaspriset i Sverige och naturgaspriset utomlands uttryckta i Euro.

Resultaten av prisjämförelsen mellan industrikunder i Sverige och Finland visas i diagram 3b. Statistiken tyder på att naturgaspriset i Sverige närmar sig det som gäller för motsvarande industrikunder i Finland. För mindre industrikunder indikerar statistiken på att kunder i Sverige betalar relativt mindre än motsvarande kunder i Finland. För stora industrikunder är förhållandet det motsatta.

Diagram 3b: Relativpriset mellan Sverige och Finland för olika industrikunder.

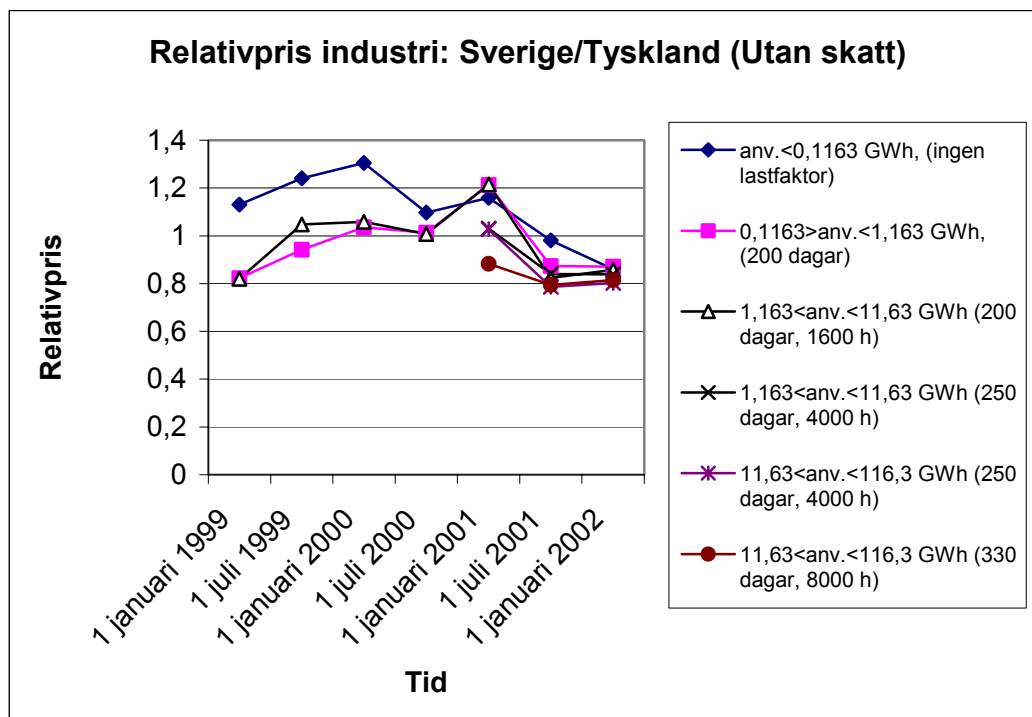

Källa: Eurostat, Energimyndighetens bearbetning.

Utifrån diagram 3c kan en uppåtgående trend märkas från den 1 januari 1999 till den 1 januari 2001 när industrikunder i Sverige jämförs med motsvarande kunder i Tyskland¹⁴. Därefter sjunker det relativa priset. Vidare visar statistiken att industrikunder i Sverige betalar relativt mindre för naturgas än motsvarande kundkategorier i Tyskland i slutet av den studerade perioden. Det bör dock poängteras att jämförande statistik för industrikunder inom den högsta användarkategorin saknas.

Diagram 3c: Relativpriset mellan Sverige och Tyskland för olika industrikunder.

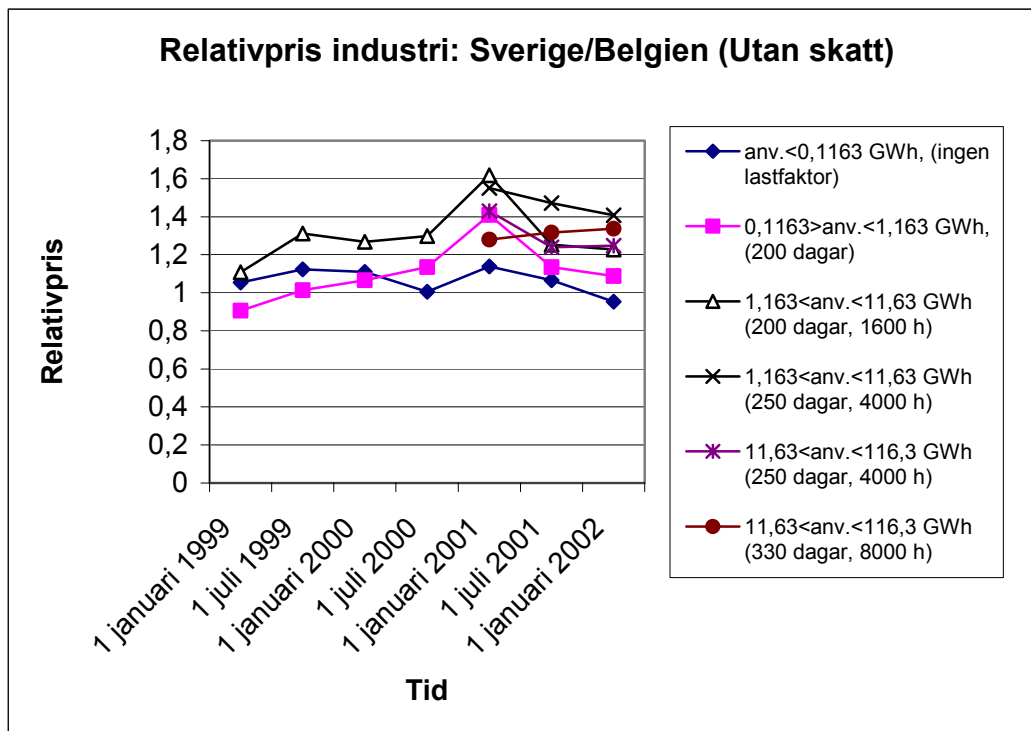

Källa: Eurostat, Energimyndighetens bearbetning.

¹⁴ Det tyska naturgaspriset avser det som gäller i Frankfurt/M. Naturgaspriset inom Tyskland varierar relativt kraftigt beroende var naturgasen köps någonstans.

Relativpriset mellan industrikunder i Sverige och Belgien följer ingen tydlig trend. Generellt sett är naturgaspriset i Sverige högre än i Belgien. Detta kan ses i nedanstående diagram.

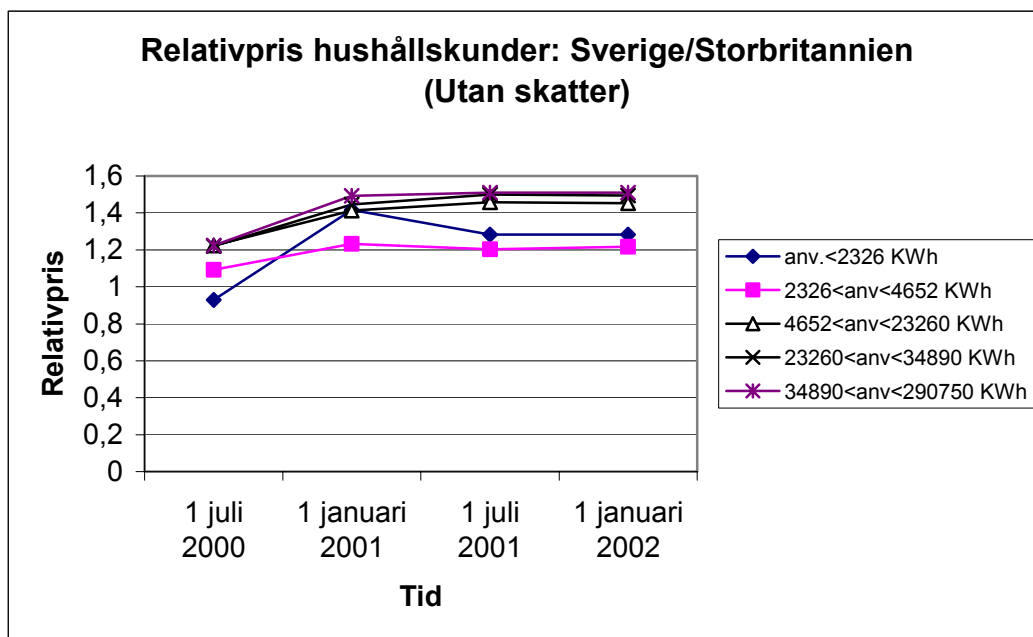
Diagram 3d: Relativpriset mellan Sverige och Belgien för olika industrikunder.

Källa: Eurostat, Energimyndighetens bearbetning.

Hushållskunder i Sverige betalar relativt mer i Sverige än i Storbritannien. Detta visas i diagram 4a. Det relativa priset ökade mellan den 1 juli 2000 och den 1 januari 2001. Därefter har inga större relativprisförändringar skett. En tänkbar delförklaring till de lägre naturgaspriserna i Storbritannien är att dess hushållskunder fritt kan välja naturgasleverantör.

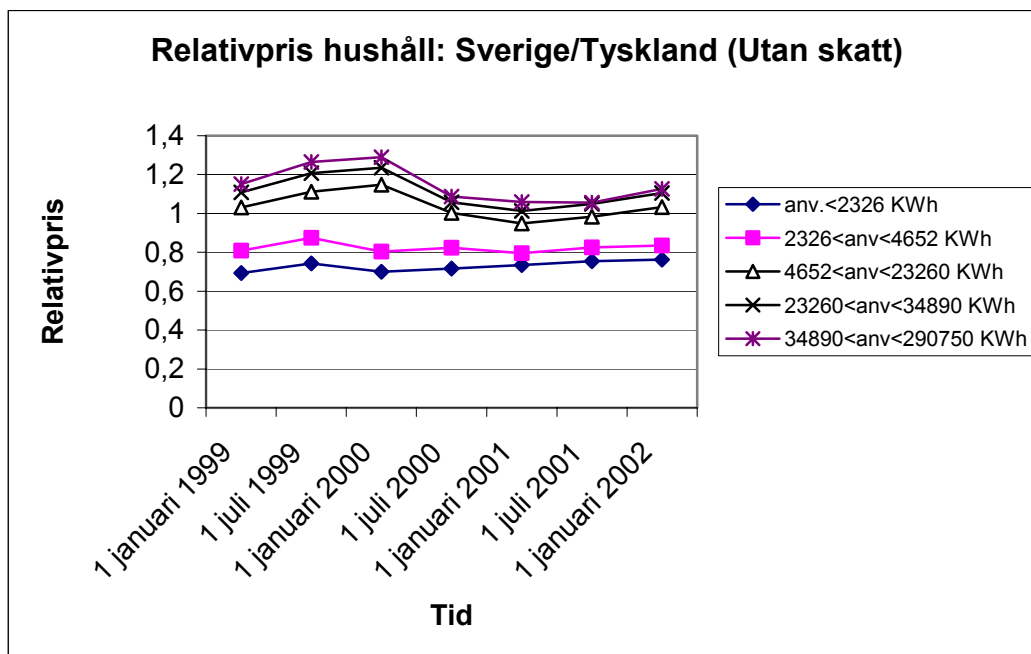
Diagram 4a: Relativpris mellan Sverige och Storbritannien för olika hushållskunder.

Källa: Eurostat, Energimyndighetens bearbetning.

Relativpriset mellan hushållskunder i Sverige och Tyskland följer ingen märkbar trend. Detta visas i diagram 4b. Statistiken tyder på att mindre hushållskunder betalar relativt mindre i Sverige än i Tyskland. Det motsatta förhållandet gäller för stora hushållskunder.

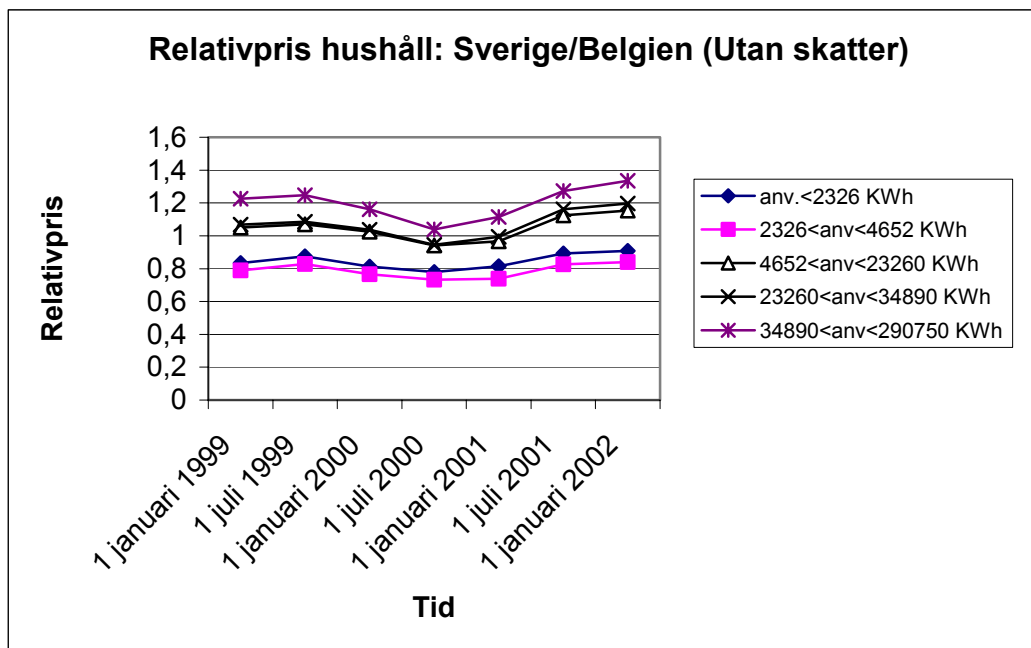
Diagram 4b: Relativpriset mellan Sverige och Tyskland för olika hushållskunder.

Källa: Eurostat, Energimyndighetens bearbetning.

Diagram 4c visar relativprisutvecklingen mellan Sverige och Belgien. Relativpriset visar på en svagt nedåtgående trend från den 1 januari 1999 till den 1 juli 2000. Därefter visar relativpriset på en uppåtgående trend. Statistiken tyder på att små hushållskunder betalar relativt mindre i Sverige jämfört med Belgien. Det motsatta förhållandet gäller för stora hushållskunder.

Diagram 4c: Relativpriset mellan Sverige och Belgien för olika hushållskunder.

Källa: Eurostat, Energimyndighetens bearbetning.

Avslutningsvis bör det framhållas att det finns vissa svårigheter med de ovanstående prisjämförelserna. Det är troligt att det finns stora prisvariationer inom samma kundsegment för stora industrikunder. Vidare försvårar förändringar i växelkursen jämförelsen. Ett annat problem utgörs av att den studerade perioden är relativt kort. Slutligen är det i viss mån missvisande att jämföra länder som uppvisar olika grad av marknadsmognad för naturgas. Exempelvis har länder som Storbritannien och Tyskland sedan en relativt lång tid tillbaka haft ett väl utbyggt naturgasnät. Prisjämförelsen bör alltså ses mot bakgrund av de föregående reservationerna.

10 Slutsatser om prisutvecklingen på naturgas

Nedan följer först en syntes av prisutvecklingen på naturgas i Sverige för olika kundgrupper. Därefter diskuteras kortfattat konkurrensförhållandena på den svenska naturgasmarknaden.

Prisutvecklingen i Sverige

- Naturgaspriserna för industrikunder i Sverige ökade mellan den 1 januari 1999 till den 1 januari 2001. Därefter har en successiv sänkning av naturgaspriset skett. För hushållskunder skedde det en markant prisökning i början av år 2001. Därefter har prisnivån för hushållskunder varit fortsatt hög.
- Skillnaden i prisutvecklingen mellan industri- och hushållskunder kan möjligtvis förklaras av att industrikunder har möjlighet att i högre grad byta energibärare vid förändrade relativpriser. För hushållskunder torde den relativa kostnaden att byta energibärare vara högre jämfört med industrin.

Den relativa prisutvecklingen

- Prisutvecklingen för naturgas i Sverige relativt andra europeiska länder är beroende av vilka kundgrupper och vilka länder som jämförs. Generellt kan det sägas att det finns tecken på att den relativa prisnivån för industrikunder i Sverige har sjunkit när länder som Storbritannien, Finland och Tyskland jämförs. Denna trend syns dock inte när industrikunder i Sverige jämförs med industrikunder i Belgien. Det bör också påpekas att riktigt stora industrikunder i Sverige fortfarande betalar väsentligt högre naturgaspriser än motsvarande kundgrupp i Storbritannien, Finland och Belgien. Det bör dock poängteras att prisstatistiken för stora industrikunder troligen är osäker.
- Den relativa prisutvecklingen för hushållskunder i Sverige jämfört med andra europeiska länder kan beskrivas enligt följande. Naturgaspriset för hushållskunder i Sverige jämfört med hushållskunder i Storbritannien är högt. Hushåll i Sverige betalar mellan 20 och 50 procent mer för naturgas än motsvarande kundgrupper i Storbritannien. När hushållskunder i Sverige jämförs med motsvarande kundgrupper i Tyskland kan det ses att prisutvecklingen inte följer en bestämd trend. Större hushållskunder betalar relativt mer än motsvarande kundgrupper i Tyskland. Förhållandet för små hushållskunder är det motsatta. Prisutvecklingen för svenska hushållskunder relativt belgiska hushållskunder minskar fram till den 1 juli 2000. Därefter ökar det relativa priset successivt. Större hushållskunder betalar relativt mer i Sverige än i Belgien medan förhållandet för mindre hushållskunder är det omvända.

Frågan huruvida konkurrensen på den svenska naturgasmarknaden fungerar eller inte kan inte besvaras enbart utifrån prisstatistik. Marknadskoncentrationen, vilken är en indikator på hur pass väl konkurrensen fungerar, är svår att uppskatta. Detta beror på att data över försäljningsandelar i dagsläget inte går att finna.

Avregleringen av naturgasmarknaden befinner sig än så länge bara i ett inledande skede i Sverige. Fortfarande har marknaden för hushållskunder samt stora delar av industrikunderna inte avreglerats. Detta innebär att det endast är ett fåtal stora industrikunder samt kraftvärmeverk som har kunnat dra nytta av den eventuellt förbättrade konkurrensen.

Naturgasnätets ringa utbredning sätter i nuläget en övre begränsning för hur stor marknaden kan bli. I detta avseende skiljer sig Sverige från flera andra europeiska länder som har ett mer utbyggt naturgasnät och en relativt större naturgasanvändning. Troligtvis är storleken på naturgasmarknaden viktig för en positiv utveckling av konkurrensen eftersom en stor marknad möjliggör ett stort antal säljare och köpare.

Av konkurrensskäl är det viktigt att det finns flera importkällor. Fram till dags dato har det funnits ett företag, Nova naturgas, som i praktiken har haft ensamrätten att importera naturgas till Sverige från Danmark genom ingångna avtal med danska Dong. Det är därför ett steg framåt att både Dong och Nova naturgas är i processen att separera handelsverksamheten och transportverksamheten i olika juridiska personer. Det är dock för tidigt att uttala sig om de kortsiktiga konsekvenserna för priskonkurrensen på naturgasimporten.

Införlivandet av det nya gasmarknadsdirektivets krav på juridisk separation mellan handel och transport bör leda till en bättre fungerande naturgasmarknad. Detta beror på att risken för korssubventionering minskar.

11 Prisutveckling på transporttjänster

Det förekommer inte ett enhetligt eller ens jämförbart tariffsystem på den svenska naturgasmarknaden. Det finns som framgått fyra naturgasföretag som levererar gas till sammanlagt sex berättigade industrikunder. Till det kommer fem kraftvärmeproducenter, av vilka endast ett inte är samma företag som distributören/säljaren. Det är Sydkraft Gas som transporterar gas till Sydkrafts kraftvärmeverk Heleneholm. Det är inte fråga om transporttariffer i naturgaslagens mening när transportören överför den för egen räkning, vilket sker när det är samma företag som säljer och transporterar gasen.

Tarifferna har inte i något fall höjts sedan lagen infördes i augusti 2000. Sydkraft Gas har ändrat beräkningsgrunderna för tariffen, men det har enligt uppgift från företaget lett till lägre tariffer. Nedan följer en beskrivning av hur respektive företags transporttariffer är konstruerade.

Göteborg Energi och Öresundskraft tillämpar likartat konstruerade tariffer, som består av en effektavgift på 55 kr per kW och år för en kund med avtalat effektuttag på mer än 30 MW per år respektive 75 kr per kW för kunder med en energiförbrukning på 20 MWh per år. Göteborg Energis rörliga avgift är 4,5 öre per kWh på vintern medan Öresundskrafts energavgift är 3,10 öre per kWh på vintern och 0,80 öre per kWh på sommaren.

Novas transportavgifter bestäms som summan av administrativ avgift (avgift/leveranspunkt) 25 000 kr per år, avtalad timvolym 1080 kr per år för en normalkubikmeter per timme efter mät- och reglerstation och 960 kr per år för en normalkubikmeter per timme från stamledningen utan tryckreducering, mät- och reglerstationsavgift (avgift/leveranspunkt) 75 000 kr per år, högbelastningsavgift (november-mars) 5 öre per normalkubikmeter samt överuttagsavgift och överleveransavgift vardera 1920 kr per normalkubikmeter.

Sydkraft Gas nättariff gäller för berättigade kunder med en månadsmedeleffekt större än 10MW. Avgiften bestäms som summan av effektavgift och energavgift. Vid uttag utöver bokad månadsmedeleffekt tillkommer även överuttagsavgift. Effektavgiften bestäms med hjälp av en formel bestående av två parametrar. Kundens kostnad beror här dels av bokad månadsmedeleffekt och dels en s.k. systemfaktor. Systemfaktorn avspeglar kundens utnyttjningsgrad av Sydkraft Gas nät och definieras som ledningsavståndet från stamledning Klagshamn-Göteborg till kund (L), avrundat till hela km, dividerat med referensavståndet 20 km. Uppgift om systemfaktorns storlek för respektive kund anges i anslutningsavtalet mellan Sydkraft Gas och till Sydkraft Gas ledning ansluten kund. Förhandsuppgift om systemfaktorn erhålls genom att kontakta Sydkraft Gas. Energavgiften är 5 kr/MWh. Exempel:

1. Kundens månadsmedeleffekt är 15000 kW och systemfaktorn är 1,1. Avgiften blir då:
 $1,1 \times (3503000 + 5000 \times 150) = 4\,678\,300$ kr per år

2. Kundens månadsmedeleffekt är 130000kW och systemfaktorn är 0,85.
Avgiften blir då:
 $0,85 \times (3503000 + 15000 \times 150 + 105000 \times 115) = 15\,153\,800$ kr per år.

Till dessa avgifter kommer i samtliga fall dels en kundspecifik mätavgift, dels myndighetsavgifter och moms.

Energimyndigheten

Statens energimyndighet • Box 310 • 631 04 Eskilstuna
Besöksadress Kungsgatan 43
Telefon 016-544 20 00 • Telefax 016-544 20 99
stem@stem.se • www.stem.se